

MA

AKTIVISTA MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

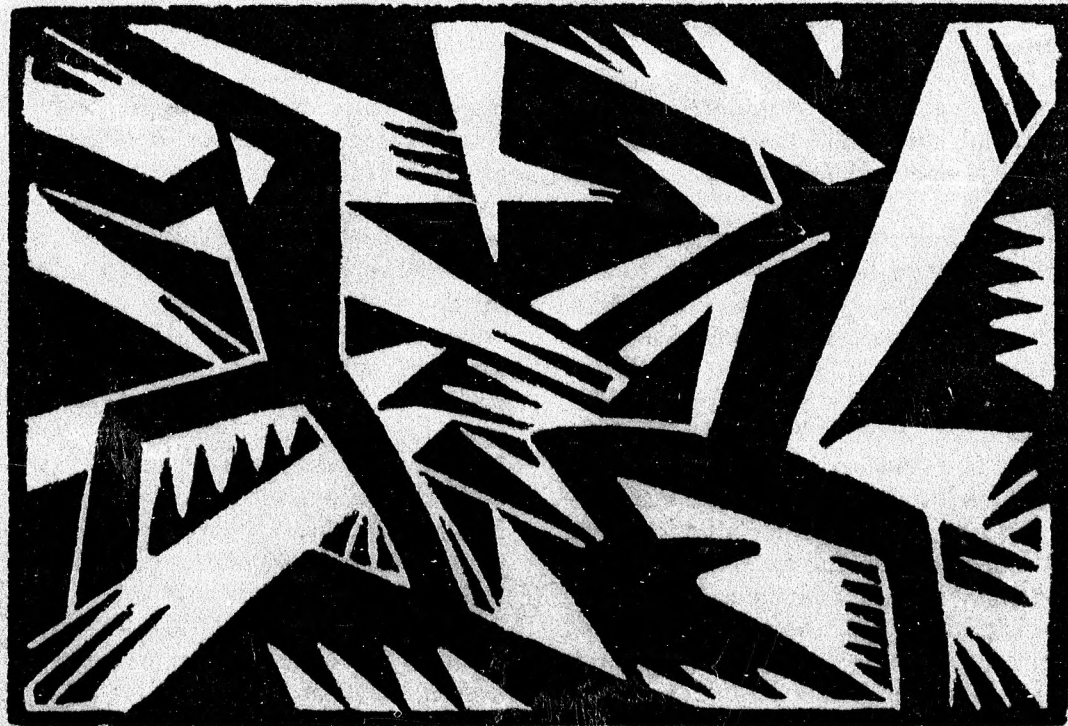
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, FERENCIEK-TERE 9.

SZERKESZTIK:
KASSÁK LAJOS ÉS UITS BÉLA

ELŐFIZETÉSI ÁR MAGYARORSZÁGON:
EGY ÉVRE 60 K. FÉLÉVRE 30 K.

TARTALOM: Bortnyik Sándor: Linoleum-metszet. — Szélpál Árpád: Versek. — Ivan Goll: Az új Franciaország. — Kurt Pinthus: Az új Németország. — Kassák Lajos: Tragédiás figurák. (Regény.) — Ruttkay György: Ceruzarajz. — Bocioni: Festmény. — Földes Jolán: Versek. — Barta Sándor: Mese a kalácskahúsu asszonyról. — Komjáthy Aladár: Vers. — Kudlák Lajos: Versek. — Mácza János: A teljes színpad. (II.) — Hajós Sándor: Versek. — Hevesi Iván: Az új plakát. — MA köréből.

IV

5

BORTNYIK SÁNDOR: LINOLEUM-METSZET.

ÁRA 3 KORONA.

AZ UJ FRANCIAORSZÁG

IWAN GOLL

A ma jelszava és megváltó igéje: Legyetek emberek! azzal a közhasználatu mondással szemben, hogy az alvó legyen jó és igazságos, azt jelenti, hogy a társadalomban csak az rossz és akadály, aki nincs ébren, aki nincs itt. És ez legyen a követelése mindazoknak, akik jó embernek, felebarátnak és nevelőnek tartják magukat, hogy a többieket az ébrenléthez vezessék. Ébresztés, feltámadás, utolsó ítélet: a végtelenség minden percében történik. Az Élet vallássá lesz, az Élet, az Én, a Te! Az ember!

S az első lépés ilyen realizáláshoz az önmagába merülés, a munka és harc a materiával az ébrenben, az individuum felszabadítása. De ebből már egy kettős fogalom adódik, mely konvex és egyuttal konkáv is: az *individualizmus* és a *humanizmus*. A mi időnk jelzése, amely duplán-sodort kanóccal ég: az *emberiség!*

Ugy tűnik, mintha Diderot kérdése: Est-il bon? Est-il méchant? és Rousseau felelete: L'homme bon, les hommes méchants! már kimerítette volna a problémát. Diderot mondja: „Az általános morál fölötté és egyuttal alatta is áll a morálról alkotott személyi fogalmaknak; ezért szabad az embernek mindig fölfeje emelkednie. A mesterséges ember oly erősen ül a moráljában, hogy a legjobb ha a morált egészen megtagadjuk és mindenki a saját törvényeit önmaga teremti meg újra.” Nem-e izzó felhívás ez az utolsó forradalomra?

És Rousseau paradoxonja, hogy az ember társadalmisága minden rossznak a végső oka, nem-e — mint minden paradoxon — találó bizonyítéka korunk ellentétes dogmájának, hogy minden üdvösség az individuum szociális küldetésében van?

A mai Franciaország örökösei is felfogják az eszme gördülő labdáját. Éppen ők, éppen ma, mert a világdráma akut fájdalma segítette őket, hogy átnézzenek a klubfotelekbe süppedt letargikus uriember szurkálásain. A háboru poklából a kék jövő minden angyala megtisztultan fog feltámadni. A nép öntudatra ébredt már minden államban. Szélsőségesek támadtak, akik felismerték, hogy nem egy új elméletet, hanem egy emberiséget kell megvalósítani. És a megtámadott és megalázott Franciaország volt az első, amely először protestált a somme-i és a meuse-i embermészárszék ellen. Francia volt az, aki még 1914-ben megira az „Au-dessus de la mêlée”-t. Nem Jaurès volt-e az, aki elgondolta a „La Nouvelle Armée”-t, nem Bazalgette volt-e az, aki megalkotta

Whilmannak, a világendernek első biográfiai emlékművét, nem Verhaeren volt-e az, aki első európai költőként szólalt meg? Franciaországban kellett megszületnie az új hitnek, miután a szocialista kongresszusok és az étkező kocsik társaságának túlélt „internacionális” szava Franciaországban értékét veszítette.

Ez csakis a francia nép rendeltetése lehetett. Ámbár Angliában is felsüvitett néhány hang: Shaw és Bertrand Russel, a „The Masses” című amerikai folyóiratot betiltották, az összes semlegesek a háboru ellen esküdtek: és mégis, seholsem hangzott fel oly éles tiltakozás szentelt vér ontása ellen, mint éppen a széttépett Franciaországban. Németországban a legkevésbé. Ennek az volt az oka, hogy a német művész, mint a reálpolitika ellenpólusa, megmaradt mindig kozmikus álmodónak, idealistának és felhővadásznak, nem forrt össze sohasem a világgal, amelyből kicsirázott. És ha voltak is néhányan: se Büchner, se Börne nem tudta megtalálni azt a tiz lelket, amely a meggyőződés heves és sebző lángjával fel akarta volna korbácsolni az időt. Mindig át kellett menekülniök a Rajnán, amelynek aránya csak az álomleány vágyát jutalmazza.

A német költőnek nem voltak tradíciói. És csak akkor, midőn már látta, hogy romantikus muzsája és a még mindig távollévő csillagok rászédtek, készülődött, hogy a politikába vesse magát. Irodalmi céhet alapított: az aktivizmust. Máról holnapra „cél” tűzött ki maga elé! Le akarta rombolni buzgalmában a kaszárnyát és az egyetemet s a szellemet akarta az új épület vakolatául. Ilyen egyszerűen, átmenet nélkül, a célhoz! Minden tradíció nélkül az új papí méltóságba! A szétrongyolt égben már felragyogott egy kupola, amelyhez fel kellett volna vezetni minden eltaposott utnak. Egy gyönyörű orom, de hol voltak hozzá a lépcsők? Az ucca és a dóm között hiányzott az összeköttetés. A költő és a nép között szakadék tátongott, ha nem ellenségesen, úgy idegenül. Hogy is tudott volna hatni politikával az az író, aki évtizedeken keresztül elefántcsonttoronyokba zárkózott! Hiányzott az alap és a tribún, amelyre felállhatott volna. Szellemének fagyott kristályából sikerült fényt fakasztania; ez szép és ujjongásra érdemes volt, de nem volt tett.

A tett egészen földi dolog. A tett a kalapács, a teti a kar, melyet a szellem eszméje mozgat. Egyszer a tetőponton fáklyává lesz a tett és az eszme és a nép egész élményét tűzzé gyújtja. De a tett mindig egészen alulról indul el, a legmélyebb fundamentumból, a nehézságu húmuszból, a szenvedő népből. Alulról szabadítja fel magát a politikai ember, először önmagát és a körülötte levőket boncolja

szét, egyiket a másik után, míg a maréknyi sereg lavinává dagad. A forradalom vegetatív módon, természet törvények szerint lassan kinő a legfájdalmasabb kinből, nem pedig úgy, hogy a magas kupolatoronyból célnak vetítik le a földre.

Ezért tévedett a német író. Tévedett, mert nem akart egészen elől kezdeni, mert nem volt bátorsága, hogy a művészetét teljesen megtagadja és újságiccsal menjen a népgyűlésekre, mert nem volt türelme, hogy — mint az enciklopédisták — csak gondolkodó s az eszmék őrzője legyen, aki lassan érleli a vetést. És nem is volt meg az az egységes világnézete, amely legalább három embert tudott volna összekötni.

A franciát a muszáj szükségképpen a néphez, az emberiséghez hajtotta. Már születésénél fogva nyilvános ember és az is marad a legönzőbb l'art pour l'art korban: Chateaubriand, a „René” és „Atala” írója, Napoleon római minisztere, a Bourbonok alatt miniszterelnök, Lamartine, a legelégikusabb romantikus és egyuttal III. Napoleon félelmes versenytársa az elnökjelölésen, Victor Hugo, a hatalmas patetikus, akit tizenkilenc évi száműzetése után a nép diadalmenettel ünnepel Párisban, Zola, aki a Dreyfusszégységet a magáévá tette és emberi „De la lumière” kiáltásával Európa összes ügyvédeit a pokolba kergette. Ezért van a francia szellemi hősnek pantheonja s egy egész hívő nép zárandokol örökké nyitott koporsójához.

Ezért fogja a gall ember nemsokára megmenteni az európai-politikai megismerést. Már hozzá is fogott, mielőtt még a szomszédai felébredtek volna és hogy ezek most tényleges forradalommal megelőzték, nem jelenti azt, hogy egyedül ők az az eszme fátylázói. Annak kellett először kiobbanni, aki a legnagyobb külső kint elszenvedte és vannak diadalok, melyek sokszor a vereségeknél is dicselembek. A francia nem azzal kezdte, hogy megfújta a harsonákat és tömegakciókat váltott ki, az ő munkája a világ legalázatosabb munkája kellett, hogy legyen, nem a tömegek, hanem a külön, szerény individuumok felrązása, nem egynapos uralmak megbuktatása, hanem a személyiség fölemelése úgy a teherhordóban, mint a generálisban. Ez egy kisebbség apró munkája volt. Szerény folyóiratok alakultak a háború közepén Páris és a vidék minden zugában majdnem titokban. Fiatalemberek, akiknek nem volt nevük és nem szomjazták a dicsőséget, akik csak emberek voltak és megmondták amit szenvedtek. Irodalom, üzlet és teóriákkal való üzérkedés nélkül. Semmi más, csak az egyszerű emberi nyelv, az igazi eszme felé való törekvés, a becsületes harc.

Ki ellen? Kérdezzétek az enciklopédistákat: a poszthadt morál és az állami-okleveles dilettánsakadémiák ellen. A premiekek és monoklis költők affektált és hisztériás közönsége ellen. A haditudósítások és a régi gárdista énekek gerinctelen rimei ellen. A cinikus börzianer ellen. A hazaffyujtság és a hurrászemle ellen. Harc a meghizott háboru ellen.

Harc az emberéért!

És ez a harc előkészíti a feltartóztathatatlan testvérórát. Meleg és szívélyes kiáltások a tulsó part-ról. Nem tanítás, nem hit: semmi más, csak érzés és forró hullámszó. Felhívás az életre és a realitásra: ezt hirdetik a címek is: „Vivre”, „Les Humbles”, „La Sève”, „Soi-Même”, „La Forge”, „La Caravane”. Jaurès szava lehetne mindegyiknek jeligeje: „La Poésie, c'est-à-dire la Vérité”.

Az emberiség újjászületése, mely nem elégszik meg többé a XIX. század frázisaival, amely a tömeg megmozdulásával egyidőben az én, az első sejt megfékezésére indul és az életbe vetett majdnem pogány hit s a halál, a bürokrata öngyilkosság és a háborus tömeggyilkolás megvetése: ez az új közösség hajlósztöne.

Csak egy dolog hiányik, az, ami a XVIII. század embereinek annyira megkönnyítette a munkát: a fölényes ironia, a mosolygó szkepszis. A mai fiatal embernek a homloka sötét és keserű. A háboru jelei ott tátonganak a testén. Nem végez könnyű munkát, mikor összeszedi magát, de ezért kérlelhetetlen a követeléseiben, szívósabb és abszolútabb a dacában.

Az új gondolat összefoglalt hirdetése nem manifestum, vagy program, hanem csak egy könnyű kézszorítás az uccasarkon, egy csöndes rimázkodó hang, amely égi testvérnek szólít meg minden járókelőt. „Levél néhány barátomhoz a neo-individualizmusról”, melyet Marcel Martinet, a „Cahiers Idéalistes Français”-be irt (1918. márc.):

„...Az individuum minden. Mindennek őrajta és az ő érdekében kell felépülnie. Jelentőségét sohasem becsülhetjük túl.

Az individuum egyetlen kiindulási pontunk, egyetlen célunk. És az összes ugynevezett nagyobb, gazdagabb, nemesebb, termékenyebb értékek, melyekért fel akarják áldozni: faj, vallás, állam, a mi szemünkben csak rettenetes, gyilkos bálványok, melyek az emberi szellemet megsemmisítik, mikor fenséges nyugodtságát kizsákmányolják. Paraziták és az individuum örökös ellenségei, és ha meg akarják fojtani, úgy csellel és hizelgéssel teszik, ami alapján véve még jobban bizonyítja felsőbbtségét.

Igen, a tekintély és az engedelmesség dogmájával, a templommal s az álammal szemben mi gerinces individuálisták vagyunk. Az individuum az

egyetlen valóság. Ami kivüle van, az frázis és hazugság. Veszedelemes minden, ami kisebbiteni, vagy megsemmisíteni akarja.

Háboruellenes állásfoglalásunknak első és döntő oka az a megismerés, hogy a háboru, sok tekintetben, az emberi személyiség megtagadásából származott. Ahogy jogosultnak érezzük magunkat arra, hogy a német szervezés ragyogó sikereit megvessük, mert alapjuk a tekintély principiuma, feltétele az individuum lealacsonyítása és kisebbitése, úgy elvetjük az állam-szociálizmust is, amely a hivatást (vagy hit-szegőt) minden lemondásra előkészíti.

Előttünk, akik emberek vagyunk és akarunk lenni, az emberi személyiség az egyetlen tiszteletreméltó érték. Nemcsak mint cél, hanem mint az élet egyszerű principiuma is a legnagyobb érték. Az individuum az egyetlen valóságos erőforrás: ezt is bizonyítja a háboru. Minden politikai, szociális és vallási intézmény, amely a népek békéjének szolgált és csak ezért élt, mindenütt a legszegyenteljesebben összeomlott.

Nincs többé: individuum a többi individuummal szemben, nincsenek többé: „más emberek”, mert ennek az eredménye egy szükségszerűen pesszimista és embergyűlölő individualizmus, amely a szeretet útjait elvesztette és a társadalom megsemmisítőjévé lett. sőt az ilyen individualizmus öngyilkosság és a saját zülléséhez vezet. Jaj a magányos embernek, aki szakított a társaival: ilyen visszavonulásnak és részegítő önámításnak hideg ébredés az eredménye. Ekkor jön a tévelygés a vadonban, kószálás félreeső utakon és nem tudjuk, hogy csak egyet keresünk: az embert. A szív elszárad. A horizontok elborulnak...

Igen, az individuum itt az egyetlen tiszta érték. Ezért hadd neveljünk erős személyiségeket. De egyetlen egy, a miénk, nagyon kevés. A személyiséget minden emberben tisztelni és a saját tökéletesedésünkre — ez a célunk — emancipálni akarjuk. A szabadságunk egy rabszolgállamban keserű és tökéletlen. Egy igazságtalan társadalomban szenved bennünk a személyiség. Szükségünk van egyenlő és szabad emberek közösségére, hogy fejlődhessünk, örülhessünk és kibontakozhassunk.

Ez a mi individualizmusunk. Más mint a tiétek, amely elgyengült. A miénk a tett tudata. Már sok arca volt. Rabelais, Luther, Erasmus, Proudhon és Bakunin volt neve. Maradandó. A forradalom szelleme.

Mindenütt ott van. Nem ismer megvetést. Felbajtársak, merüljétek a tömegbe, melyet lenéztek. Mindenütt meg fogják találni forradalmi szellemünket, a tömeg minden lelkében, a reakcionáriusban és a forradalmiban, az elnyomottban és a zsarnokban...

Ez legyen a ti valóságtok. A fizikai környezet és a lélek formája: ez mind örök és maga az élet. A realitás a művészet egyetlen talaja. De nem az, amit a „realisták” szomorú paródiában elétek bűvészkednek. Minden nagy művészet biztos ösztönnel feléje nyúlt és kimerte belőle az ember lelkét. Nem demagógiáról, nem tendenciaművészetéről és nem vajaskenyérré kent teóriákról van szó. Amit a művész szociális hivatása, emberi küldetése és a műalkotás belső lényege követel: az az élet.

Az összes életjavak elegyítése, pazarlás, adni és venni, minden érzékkel és teljes szívvel hallgatni, hogyan lüktet az élet, minden képességeivel megragadni: ebből szülessék meg az alkotás. A reális költészet nem fogja megkérdezni, hogy korszerű-e, vagy nem és azzal sem fog törődni, hogy individualista-e, vagy nem. Mély őstalajból az építés új korszaka üzen nekünk. A „tevő művészet”, a „testvéries művészet” monumentális sorsa, hatalmas renaissance-atáruul élénk.

Ez az új gall ember, a barát, a testvér. Alulról felfelé. Elülről akarja kezdeni, minden egyessel. Mindenki kezdje el ott, ahol éppen van. Ezért már ott áll Martinet mellett valaki más, aki a nyelv, amely Mózes és Goethe óta az emberiség legszentebb tulajdonsága, megújítását követeli. A hazugság és a hamisság eszköze, a reggeli lapok és a kávéházi asztal nyelve az emberi szív legártalmasabb mérge, egy körbenyújtott serleg, melyhez a közhasználat minden miazmája és bacillusa hozzáragadt. Gerard de Lacaze-Duthiers megkísérli érintkezési formuláink megtisztítását és állandósítását egy „Petit Dictionnaire idealiste”-ben, melyet 1917 óta a „Soi-Même”-ben közöl, mint valódi örökösök azoknak a forradalmároknak, akik az „Encyclopédie”-t és a „Dictionnaire Philosophique”-ot megalkották.

Az eszme szolgálatában minden szó tiszta szimbólummá lesz. A szabad szellemtől besugarazva, gyémánként csiszolva és a legbenső idegig kivésve, minden szó ragyogó és lázadó manifesztum, a marhapó ostroma és fájdalmas szatirája.

Nem-e forradalom már az első szó is:

„Action: Kezdetben volt a tett, mondja Goethe. Ez különbözteti meg az eleveneket a halottaktól. Nem cselekedni: öngyilkosság. Cselekedni-gondolkodni, alkotni. — Az igazi tett mély, átnéz a mesterséges dolgokon. Hallgat az életéről. A legkisebb, legalacsonyabb cselekvések néha a legszebbek. — A tett embere — energikus ember, aki az igazságot győzelemre akarja segíteni. A tett emberei ritkák. Sokat annak tartanak, pedig nem is „ember”, hanem élettelen kő az országuton.

Action d'art: Önzetlen, ösztönös cselekvés, amely nemcsak a tulajdonképpeni műalkotások megteremtése, hanem a szép tanúsítása az individuum függetlenségével, az élet minden nyilvánulásában, minden társadalomban. Művészeti tett: tiltakozás és zendülés, hasznos és nem éppen hasznothozó, emberi és nem éppen csak humánus. A sziv minden tette művészeti tett. (Az ellentétje: a politikai, a morális, a szociális, a háborus cselekedet.)

Action directe: Nem az, mellyel a forradalmárok követeléseiket elérhetőnek hiszik s amely eddig még sohasem érlelt praktikus eredményt. Egy másik „direkt akció”, az igazi, amely az individuum belső fejlődésében az az erő, mellyel önmagát boncolja, az erőfeszítés, hogy tullendüljön önmagán és megszépüljön, a szenvedélyek elleni harc, a rutsága fölött naponként kivívott győzelem. Az eredmények is pozitívek. Művészet, emlékezés, könyvolvasás által jut az ember saját énjének felfedezésére. Ott tükröződhetik. „Direkt” befolyás indul ki onnan a lelkiismeretére és tudatára, amely módosul és megerősödik.

Ennek a nemzedéknek első ismertetőjele a türelmetlenség a kétértelműséggel és kétszínűséggel szemben. Minden minoritások fiataliságnak türelmetlenség kell lennie, mert évezredes, vastag kínai falakat kell keresztültörnie: a legnagyobb erőfeszítésre van szüksége. A türelmetlenség az egyetlen fegyver a sanda elkanyarodások és kompromisszumok ellen, melyekkel a lemorzsolódó atyák felszinen akarják magukat tartani, az egyetlen védekezés a miniszterek jóindulatu mosolya és hadiszállítástól meghízott bankár-ujjak vállveregetése ellen. Franciaországban három forradalom ad hirt fiatalos türelmetlenségéről és szélsőségéről. És talán egy Dictionnaire lesz megint az új alkotmány alapformája. A jóság és az emberiség képviselői nemsokára győzni fognak és ha még úgy is üldözik őket, mint a monarchizmus alatt Diderot-t, akit a bíróság elé idéztek, mert *Encyclopedie*-jében az „âme” szót a jezsuiták szerint nagyon „anyagiasan” tárgyalta.

Fájdalmas és fontos azoknak, akik az összesek nevében beszélnek. Az individuum felelősnek érzi magát az egész közösségért. Nem mondja: demokrácia, hogy a vétkét elrejtse. De senki sem ismeri olyan jól embertársát, mint az, aki előbb önmagát tépte szét. Az imádkozik igazán, aki előbb a leg-
hangosabban kiáltott. Így szüli meg a háború gigantikus fájdalma a szabadságot. Olyan alkotásokban lobog fel, melyek tudórgik ennek az évszázadnak az ágyuit. Költők, akiknek az időtől megadatott, hogy megmondják azt, amit szenvedtek, írták meg a vádiratot azok ellen, akik bűnösök az európai mé-

szárlásban. És ekkor nem egy személyt és egy népet, hanem az egész embertelen emberiséget, a tőke és a klubszékek korát, az álműveltség és álszenteskedés megvetett világát hurcolták Isten haragja elé.

P. J. Jouve írta az első énekét „Pour l' Europe”:
„Dalt Európáért!
Európáért énekelni! Európáért remélni!
A legkisebb sejt vagyok, individuum vagyok
Európában!

De ki énekelné, sulyos strófákkal
Ki énekelné, ha nem én, a többiek néma énekét!
Ki énekelné, ki, ha nem én,
Az elevenek és a halottak uras és csüggedt káltásait!”
Három könyve: *Vous êtes des hommes, Poème contre le grand crime, Danse des Morts*, ugyanaz a haláltéma, ugyanaz düh és átok a régi állam ellen, és mégis fölcsendül benne a rászvét reszkető hangja:

„A részvétet hirdetem nektek: a férfias ragyogó
részvétet,
Mert te és én: a részvét hősei vagyunk!”

De azután, mit kell azután tenni:

„Akkor megindul majd a másik háború,
Melyben mindenki önmaga és a többiek ellen harcol
Melyben mindenki fölládozza magát önmagáért és a
többiekért.”

Új világ támad: hit, értelem testvériesülés. Vissza az első, legegyszerűbb parancshoz: mint Rousseau. Minden emberben el az egész feltámadt emberiséghez: mint Whitman. A háború és a háborúk legyőzésével mindenütt a földön teljesedik az ige: a világ az emberben kezdődik. Egy ragyogás, egy belső tudat izzik fel. A világ az emberben végződik. Ezért szeretik egymást mindnyájan.

AZ ÚJ NÉMETORSZÁG

BESZÉD FIATAL KÖLTÖKHÖZ

KURT PINTHUS

Dermedt erdők magányából lépek ebbe a terembe, és fölemelt arcuk dus fehérsége hirtelen felém sugározza a szellemnek azt az áramát, amely az emberi közösség izgató-boldogító érzését váltja ki rögtön.

Sokuk meghitt arcával föltámad annak a fiataliságnak a küzdése és mámora, a kétségbeesése és föllendülése, amely az ő fiataliságuk volt. Közös kalandok a városok estéiben, a szellemi birodalom megvalósításának a vágya, tanulmányok, kaszárnyák,

csalódás és sok nappali és éjjeli barátkozás és beszélgetés az életnek ugyanazokat a nyomait barázdálták az arcunkba, ugyanugy vésték bele mind-egyikünk agyába a mi időnkét, ugyanazokat a gondolatokat és célokat oltották a szívünkbe. És bárhogyan is pillantom most meg őket, a fiatalokat, akiknek lényét és akaratát csak a könyveikből ismerem és nagy seregükben itt és ott elszórtan azokat az öregebbeket, akiknek írásai minket harmincéveseket fiatal korunkban meggyújtottak és vezettek, míg a háttérben már feldereng és előretódul a legfiatalabbak tömege — nevük még ismeretlen, műveik még megirratlanok — ahogy itt egyesítve megpillantom valamennyit: költőket, kritikusokat, kutató tudósokat, politikusokat, mégis csüggedt gyász fokozza le ennek a jelenetnek a boldogságát, mert ők, a szellem férfiai, ennek a képzelt gyülekezethez a résztvevői a valóságban még nem egyesültek és még nem teremtették meg a szellem szükséges falánxát.

Mégsem volt eddig olyan közösség, melyet az ellene és a körülötte őrgöngy világ annyira kényszerített volna, hogy összeforrjon, mint a mi nemzedékünket.

Azt merem mondani: nemzedék! Mert ez a szó nem az évek számát (a szokásos számlálás szerint körülbelül egyidősek vagyunk), hanem a szenvedésnek és az akaratnak egy mélyebb közösségét jelzi, amely (néhány oldal elolvasása után, sorsból és közlésből) közvetlenül megéreztetni velünk: Ez közénk tartozik!

Majdnem valamennyien a nagy városokból jövünk. Majdnem valamennyien az idő ellen gondolkodunk és irunk, amelyben élünk. A háború borzalmas eseménye nem másította meg, hanem megerősítette tudásunkat és akaratunkat, hogy a többiekkel megváltoztassuk. Barátságunkat nem az forrasztotta friggé, hogy egyidősek vagyunk, hanem a céljaink azonossága, nem az, hogy véletlenül együtt éltünk egy városban, hanem a közös szenvedély tiszta érzése. És éppen azért, mert az életkor és a nemzeti-ség különbözősége nem tudott minket elválasztani egymástól, még tisztábban ég bennünk annak a közösségnek a tudata (ismeretlen bajtársak Orosz- és Olaszországból, Franciaországból; Barbusse, Duhamel, P. J. Jouve, Peguy, Vildrac, Guilbeaux, Rolland bölcs és jóságos szívének a vezetése alatt jelentek meg itt), melyet a rájuk és a ránk is adott, nem egyesítő, hanem halálosan szétválasztó, szürke egyenruha sem tudott széjjel tépni.

Közösségük legerősebb bizonyítéka, hogy hirtelen és határozottan a politikához fordultak. Felismerték, hogy az igazi politika nem a köznapi reálpolitika, nem a területi problémák megoldása vagy diplomáciai módszerek feltalálása, hanem egy neme-

sebb, hathatósabb politika, mely közvetlenül az emberhez fordul, az a politika, mely nem az állapotokon keresztül az embert, hanem az emberen keresztül az állapotokat akarja megváltoztatni, mert meg van győződve, hogy a fölrázott, megismerő, jobb ember megfogja magának teremteni a jobb állapotokat, a jobb államot, a jobb gazdaságot, az élni érdemesebb életet! Mert az állam nem öncél, hanem szükséges kisegítő rossz. Galádság, ha valaki istentől akartat csinál belőle. Nem az állam, hanem az ember nagyságán és boldogságán fordul meg minden.

A művészetükben ezért az ember a legfontosabb. Az ember és mindig az ember az, akivel foglalkozik. Nem volt még művészet, mely távolabb állt volna a l'art pour l'art elvétől. Az embert nem azért ábrázolják, hogy képmásával gyönyörködtesék, megnyugtassák és mulattassák, hanem hogy önmaga ellen föllátsák és egy megvalósított jobb és szellemi élet bizonyosságát oltásá beléje. Nem gyönyörködnek a saját érzéseikben, hanem fölrázzák embertársaik érzését, mert mindig az emberi szívre céloznak.

Ha ők velem együtt a szellemet mint a tudat mozgását magyarázzák a tökéletesedés céljának, úgy a szellem hirdetése már magába foglalja a politikai hatást is. A feladatuk tehát: a szellem hasson a szó eszközével az emberre, hogy tetteire bírja; a szellem birodalmát érzéskeltéssel és ésszel a valóságban manifestálni.

De hogyan találták meg az embert? És hogyan találták meg önmagukat az emberek között?

Ifjuságuk fájdalma az volt, hogy nemcsak az élet boldogsága és mámore lelkesítette őket, hanem nagyon is korán beléjük vajúdott a felelősségérzet annak a földi teremtménynek a szenvedéséért, aki a saját gonosz tetteitől sem merte magát megszabadítani. A fülük korán hallotta, hogyan nyög az ember az állapotok sulya alatt, melyeket önmaga teremtett azért, mert nem ismerte meg őket; mert ő, aki a körülötte levő természetet a szellemnek és az erőnek nagyarányu alkalmazásával, tudománnyal és technikával legyőzte, a saját természetét nem merte ugyanezzel a szellemmel és erővel az igazra és a jóra kényszeríteni. Míg a természet, melyet maga körül legyőzött, minduntalan kitört belőle: alávetette magát azoknak a törvényeknek, melyeket a természetből vélt kiolvasni és megalázta a szellemet; halálos ellensége törvényeinek az igájába törte s a tetteit nem az ész, hanem a maradás és a fejlődés törvényei szabták meg.

Az önkéntes Atlasznak még nem volt elég terhe: a vállaira vette az emberi nem egész multját. Nem mozdult meg, mindig vonatkoztatta s a már megtörténtekekhez vonatkoztatta magát; nem merészelt

semmitse tenni, mert jó, rossz vagy észszerű volt, hanem örökké a multtal mérte össze, amit tett és a történelmi szükségesség fogalmával mentegette a tetteit, ahelyett hogy igazolta volna őket.

Meg kellett ismerniök, hogy nem létezett emberi közösség, amelynek ne a materiális haszon lett volna a célja; S ekkor kétségbeesetten és magányosan a szellem tanulmányozására adták magukat. És csakhamar kitódultak az egyetemekből, felismervén, hogy a szellem itt meggyalázza önmagát, mert a hirdetői a természettudományok módszereit az emberi szellem műveire is alkalmazták és ezt a műveletet szellemi tudománynak nevezték, miáltal önmaguk fölött ítélkeztek és tönkre mentek. Megelégedtek azzal, hogy a szellem művének fejlődési processzusát játékosan rekonstruálják, ahelyett hogy az eszmét és a jelentőségét ragyogóbbá tették volna és nemcsak az emberiség történetét torzították el azzal, hogy a háborukat és a kormányokat levezetett természettörvények és szempontok szerint erőnek erejével politikai sémává erőszakolták, hanem a szellem műveit és ezek alkotóit tisztán történelmi szemlélődéssé, azaz matériává piszkolták.

A fiatalok közül fölháborodtak néhányan — és ezzel még szegényebbekké lettek s a nemes vezér motivumot, a műveltséget megvetették és lemondtak arról, hogy az elmúlt korok szellemi alkotásaival foglalkozzanak, mert csak akadémikus-pedagógiai torzításban tudták őket szemlélni.

És ha megkérdezték, az ember mindenütt az oksági törvény nevésséges babonájával igazolta magát, amely most az antik sorsfogalmat pótolja, amelyet csufos kifogásnak emleget mindig, ha valami ellen nem tud védekezni, mert nem akar védekezni.

Az ember annyira eltorzította a világot, hogy ő sem maradhatott torzítatlan. Ott hevert fénybe és szegénységbe temetve; ők kiásták, hogy felébredszék.

Megtalálták, de a szabad szellem és a szabad akarat helyett azoktól a hatalmaktól determináltak, melyeket ő maga teremtett meg és jelszavakkal így nevez el: korszerűtlen államforma, történelmi és biológiai törvények, kapitalizmus, a gondolkodás és az életmód konvenciója, militarizmus — és valamennyi közt a legirgalmatlanabb determináns: az éhség.

Ezt mind tudják, a legfájóbban, de nem azért, mert nevelők vagy lázítók prédikálták nekik, hanem mert ifjuságuknak az élménye volt. És tudják azt is, hogy mennyi restség van abban, ha valamit megszokunk rossznak vagy gonosznak nevezni. S ezért közös támadásuk, vájó analíziseik, felkiáltásuk, kiáltványaik szenvedélyes akarata: a restséget mozgásba indítani. Irnak és dolgoznak, hogy a leg-

károsabb bünt: a szív és a szellem restségét legyőzzék.

Ezért a politikai költészetük akarata: Felrázni! Leleplezni! Felhívni! Felébreszteni!

Heinrich Mann utolsó regényeiből, drámáiból, cikkeiből éppen úgy tör elő a politikai támadás és követelés, mint a legfiatalabbak folyóirataiból, antológiáiból és harci írásaiból. És *Ludwig Rubiner* a legfanatikusabb intenzitással hívta fel tette és felelősségéretre a szellemi embert a „*Der Mensch in der Mitte*” c. könyvében összegyűjtött kiáltványai-
val, melyekkel millió és millió tonna robbantó anyagot dobott az emberek közé. Összeomló időnkben ő írta meg az első lírai-politikai művet: — „*Az égi fényt*” mint égő sziklát, mint világítótoronyt elmúlt korok és a jövő országának a határán. És míg *Carl Sternheim* a komédiáiban halálos ütéseket mér az agóniában vergődő polgári és szociáldemokrata hősi életre, melynek tragikuma a nevésségeség, — sorainkban fölzendül *Franz Werfel*, a felelősség, a jóság és az emberszeretet prófétájának a hangja oly édesen és hatalmasan, mintha nem is a szájából, hanem közvetlenül a szívből áradna, melyben ott van az egész világ. *Franz Pfemfert*, a kérlelhetetlen forradalmár, azzal, amit a folyóiratában, az *Aktionban* és az *Aktionsbuchban* leköszölt, megmutatta, hogy hogyan lehet politikailag hatni, anélkül, hogy egy árva szóval is megemlítette volna a köznapi politikai eseményeket. *Johannes R. Becher*, aki a mondattant összetépve, a világ rongyait lóbálta a viharban és Európát harcra kiáltotta a testvériesülésért; *Leonhard Frank* a háborúról irt elbeszéléseiben a legfélelmetesebben vádolja azokat, akik előidéztek a mérsárlást; *René Schickele* szelid kézzel szövi azoknak a sorsát, akik a nemzetek között szétmorzsolódnak. *Hasenclever*, aki az új politikai ének s ami ennél is több: az új politikai dráma merész lendületű szeráfja, a humanista *Iwan Goll*, aki a külvárosok vergődő emacriségéhez kiált a ditirambjaiban, hogy az abszint és a mozok lázából eszméljen a megváltás egyetlen útjára: a *kosmikus szeretetre*; *Gottfried Benn*, aki robusztus, megdöbentő naturalizmussal (naturalizmusa nem cél, hanem tisztán eszköz) tárja fel az egész emberiség dekadenciáját; a prózairó *Franz Jung*, akinek szaggatott, dinamikus erejű írásaiban a férfi és a nő harcának végzetszerű gyötrelme vonaglik. És *Ludwig Bäumer*, *Albert Ehrenstein*, *Karl Otten*, *Franz Pfemfert* 1915-ben a *Die Aktion* körül megalakították a nemzetellenes szociálista párt németországi csoportját. És a többi fiatal drámairó és lírikus, költő a desermináló hatalmak elleni tragikus forradalmaknak, melyek az emberiség igazi forradalmi, . . . nem a művészet, hanem az emberiséget és a szellemet megvalósító

politikának az akarása robbantotta ki a költészetüket. Ifjuságuk legfönségesebb és legdöntőbb élménye az volt, mikor bennük, mindnyájunkban megszólalt egyszerre a titkos harsona, amely magával ragadva harcra hívott minket a jobb emberért, az eszmékért, melyeket e szegényes szavakkal neveztek el; emberiség, testvériség, szabad szellem, jóság, igazságosság, boldogság, felelősségérzet, szeretet.

Nem hagyják magukat megtéveszteni attól az ellenvetéstől, hogy művük irodalom, a követeléseik pedig utópiák. Mert az eszme lényegéhez tartozik, hogy utopisztikus legyen; és nincsen gondolat, amely ne lett volna előbb irodalom! Az emberiség nagy gondolatai eldugott folyóiratokban, majdnem olvasatlan könyvekben, kis szellemi körökben kapták első formájukat. Az új eszméket nem az egyetemek tanzékeiből, az elterjedt újságokból s a realpolitikuskok pódiumáról kiáltották a világba, sőt ezek voltak mindig az elsők, akik a szellemi és morális követelések képtelenségein röhögtek.

Az ellentábor a nép és az új költészet közötti szakadékról orditozik folyton és gunyosan kérdezősködik a sok fiatal költő közönsége után. De Friedrich Schlegel igazsága tulharsogja: „Mindig amiatt jajgatnak, hogy a német írók csak egy kis körnek, sőt gyakran csak egymásnak írnak. Ez így nagyon jól van. A német irodalom ezáltal egyre többet nyer szellemben és karakterben. És eközben közönség is fog talán nevelődni.” — A közönség fogalma is utopisztikus. És egyszer majd érdemeik közé fogják sorolni, hogy mikor a tömeghez szóltak nem ereszkedtek le a nivójára. Néhányan, akik mint én, megpróbálták, hogy az újságok könnyű és konvencionális eszközeivel dolgozzanak, csakhamar felismerték az újságok rettenetes tévutját: az újság a közönséghez s a közönség az újsághoz alkalmazkodik kölcsönös nyomással, úgy hogy az önállóan szellemektől napról-napra befolyásolt emberiség a gondolkodás helyett a nem-gondolkodásra kényszerül.

Talán Sokrates, a szegény athéniai jutott az eszükbe, akinek gondolkodásából dacára annak, hogy egyetlen írott szót sem hagyott maga után, három európai évezrednek a filozófiája sarjadzott föl; vagy Rousseau, a kikacagott párisi kottamásoló akit száműztek s akinek a művét akkor égették el nyilvánosan, midőn Lengyelország éppen ennek a művének az alapján alkotmánytervezetet kért tőle; vagy az elűzött Marx, aki megélte, hogy az eszméi a leghatalmasabb szervezetet s az emberiség legtermékenyebb átalakítását eredményezték.

Ezért tudták korán, hogy milyen centrifugálisan dühöngön, az agyba zabálón, kiüríthatatlanul hat a kimondott gondolat és nem a szükség, a gazdagság

vagy a fegyverek erőszaka, hanem egyedül az eszme tudja a tömegek restségét leküzdeni. Azért dolgoztak fiatal művészetükben olyan zavarosan és önkényesen a realitással és azért hirdették olyan izzón és lázítón az emberiség-eszmék diadalát, mert szenvedélyesen meg voltak győződve, hogy nem a valóság az eszmének, hanem az eszme a valóságnak a föltétele.

A legkorábban és a legviharosabban a lírában robbantak ki. Mikor régi analitikus verseikben félig elragadón, félig ironikusan koncentrálták a nagyváros kalandjait és jelenségeit, majdnem öntudatlanul fedezték fel a koruk nyomoruságát. Most már nem tudták többé a világot megénekelni; mert részvét, vád, gyűlölet és guny áradt bennük. Morgue-ról és tébolydákról, eszeveszelt kéjről és züllöttségről, gyerekekről, cédákról, öreg emberekről, gonosztevőkről és arkangyalokról irtak. Nem menekültek el a valóság elől; átörjögtek a földiség tisztító tűzén, a realitással küzdöttek, hogy szellemileg legyőzzék. És ekkor történt meg az, ami hozzájuk vezetett sok embert, aki eddig ellenségesen vagy közömbösen állt a költészetükkel szemben; *etikai forradalommal kezdték meg a mentést*. Amit évtizedek óta senkise tett, amit Strindberg a drámáiban még nem mert megtenni, megtették ők: követelve kérték az emberiséget, szedje össze az erejét, ismerje meg magát, javuljon meg . . . míg a szavaik a felrázásnak ama kórusává egyesültek, amely azt követelte, hogy a nagy egyszerű érzések, a hatalmas elfelejtett eszmék vezessék az életet.

Az ellentábornak most az volt az ellenvetése, hogy a prózájukban csak az utolsó évtizedek pszichológiai kísérletét folytatják. — Eszük ágában sincs, hogy pszichológiát üzzenek a kísérlet kedvéért, lelki viszonyok érdekes konstellációjával olvasókat szerezzenek és analitikus problémákat oldjanak meg exakt és kielégítő módon! Ha fanatikusan belefuródnak a férfi és asszony szívébe és idegébe, hogy a nemek harcának a kinjait egy emberpáron leleplezzék, ha saját öntudatuk utolsó asszociációjáig is követik önmagukat, akkor azért teszik, hogy kérgeket hántsanak le, az emberiségről lefejtsék a burkot, hogy az elejtett, szétszedett lényegét oda-tartsák embertársuk elé: *Ecce homo!*

Oly bensőségesen tudják, hogy a művészet a szellem teremtő munkája és nem a valóság utánzása, hogy a határ a reális és az irreális között magától megszűnik. Egyszerű eseményeket olyan tárgyiasan beszélnek el, hogy az olvasónak, aki az egyszerűt elfelejtette, csodálatosnak tűnnek fel. A fantasztikust, az imagináriust — a realitásunk minden törvénye hirtelen érvényét veszti — olyan magátólértetődően közlik, hogy senkisem csodálkozik többé. A célt

elérték: az olvasó fel van zaklatva. Az elbeszélés által tisztán tudatosá lett benne, hogy a szellem át tudja alakítani a világot.

És most már hatalmukba kerítették a drámát is. Érzik talán, hogy a dráma lesz a költészetük legszenvedélyesebb és leghatásosabb kifejezési formája? . . . Talán a leginkább az, amit expresszionisztikusnak nevezünk. Itt az ember az ember előtt robban ki. A sugár láthatóan cikázik ki egy szívből és a hallgató szívébe ver. Megint tudják, hogy a monológ: az emberiség feltárása és beszéd az emberiséghez.

De nem felejtik el, hogy a színpad nem tribün. Különbeztesse meg és döntse el valaki, hogy mi hat mélyebben: ha a tömegből beszél egy ember a tömeghez . . . vagy ha a tömeg titokzatosan résztvéve, glóriafényben látja és hallja egy felsőbb világ eseményeit és beszédjeit, mialatt majdnem öntudatlanul, de annál határozottabban érzi, hogy az ott főtt az igazi világ, melynek csak tökéletlen visszaverődése a mi életünk. És emlékezzék vissza, hogy gyermekkorában a színházban látott dráma cselekménynek és eszméjének hevesebb és sokkal nagyobb utóhatása volt, mint a személyes élményeknek vagy minden közvetlen tanításnak és nevelésnek. És tudni fogja azt is, hogy a dráma (mint cselekmény és aktív eszme) erősebb a beszédnél és a legnemesebb lehetőség, hogy a szellem világával a reális világra hassunk.

Ellenfeleik sok ellentéte szenvedélyük becsületességét bizonyítja. Saját megrázkódtatásuk, céluk milyensége, akaratuk ereje nem tűri a langyos, mérsékelt előadást. Szükségük van a kiáltványra! Kaosz van a Költészetükben! A kétségbeesés és az elragadtatás kiáltása virul fel hirtelen. Kiáltással, felhívással tépik a szíveket. Szeretik a hang erejét. Profétikus megnyilatkozások hatalmas vihará zúg. A groteszknek nekiugrik a polgárnak a hahota örvényeiben. Megsemmisítő ironia lármázik, vigyorgó gúnytól átítatva. Nem irtóznak vissza attól, hogy az időt saját eszközeivel: reklámmal és kápráztatással győzzék le. Édes muzsika csábít, harsonák gyulladnak biborosán és a pathosz, melyet egykor lenéztek, eget terít szét, amely jövőtől kék és lázadástól viharos. És minduntalan felharsog a kiáltás: Emberek! Testvérek!

Könyvcímeik: „Vagyunk!” „Egymásnak.” „Európához”. „Testvériesülés”. „Az ember a középén”. „Halál és feltámadás”. „Vous êtes des hommes”. „Felhívás”. „A barátság fénye”. „Az ember kiált”. „Indulás”. „Bajtársak . . . !”

Joguk és kötelességük, hogy a szóválett szellem minden eszközét használják. A tehetség és a szenvedély előttük valami magától értetődő és annak,

aki ítélkezik fölöttük, csak azt szabad megvizsgálnia hogy a műveik és ezek formája teljesen a szívéből tájékozik-e és vajjon közelebb visznek-e a céljuk megvalósulásához. De műveik sokféleségéből és különbözőségéből senki se következtesse azt, hogy nem ugyanaz az akarat: a teljes emberért verekedő akarat hajlja őket mind.

Ugyanaz az akarat, akár aktivistáknak nevezik magukat és kiáltványokat adnak ki az emberiség megjavítására, vagy ha az énekeik megújítják a vallások alaptanításait, melyekben mint abszolút és félreérthetetlen emberiség-törvények ott gyökereznek az ő követeléseik is. Ugyanaz az akarat, amely az egyiket arra bírja, hogy aforisztikusan összezsufoltan arcunkba hajtsa ezer kétségbeesésének és megmentésének mélyre vajú megismerését, és a másikat arra ösztönzi, hogy ragyogó ékesszólásának sebes zuhatagában nemesebb gazdagításhoz és gazdagodáshoz ragadjon minket. Akár a roppant tudományosság viharával, vagy az optikai- és térérzéklet megtévesztve, dimenziótlan végtelenségbe sodrással akarják az embert eszméletre hozni . . . Akár rossz mondatokat tépnek ki az újságok rovataiból, hogy a cafatok mint a mi időnk romjai fellázítsanak . . . Akár kiméletlen és iszonyu gunnyal leplezik le torzításokban az általános eltévelyedést . . . Akár egy új alakoktól és szenvedélyektől nyüzsgő, realitásunktól független világ árad a szellemükből, vagy gondosan élesített mondatokat, melyekben minden participiumnak a dinamikai hatása pontosan le van mérve, húznak ki az agyukból és szűrnak a szívéükbe . . . mindig ugyanaz az akarat: az *aktívabb, emberibb emberért harcoló akarat!*

Sokan vannak. És ez jó. Hónapról hónapra megnövekedett — a számuk és a hatásuk. Hatalmas látvány ez a közös elindulás, a szellemnek ez a keresztshadjárata az emberiség megmentéséért!

A mult főnséges hangjai velünk vannak. Mert az eszmék, melyek minket hajtának és melyekhez mi hajtjuk az embert, nem újak; örökkévalók. Ezért hallja ujnak csengésüket a fül, amely csak a köznap zajához van hozzászokva. Az igazi európai gondolkodók kiáltását még nem fojtotta el a restség; emlékezetünkben még ott zeng az orosz írók hangja s az egész világot szerető testvérnek, Walt Whitman-nak az éneke.

Öregebbek is csatlakoznak már hozzánk. Egyetemi tanárok hangja összeforrt a miénkkel; néhányan elhagyták a tanszékeiket, hogy az állami hatalomtól független vezérei lehessenek a fiataloknak. Politikusokat bátorítottunk, hogy a követeléseiket félremagyarázhatatlanul formulálják s most nemcsak a szavakat, hanem a célokat is, melyeket mi hang-

sulyoztunk, átveszik a cikkeikbe és a beszédeikbe — *Heinrich Mann*, a szellemből fakadt világ eremtője, aki megsemmisíti a magát túlélt emberiséget és egy hatalmasabb emberiségért harcol, — jár előttünk; *Theodor Däubler*, az utolsó lírikus, aki a föld szépségeit megénekelni merete, közöttünk van. És *Fritz von Unruh*, aki otthagyja azt a talajt, melyből eddigi élete és költészete sarjadt és ami sorainkba lép a tragédiájával, melyben nemcsak a kételkedő, magát megismerő ember borzalmas kiáltása harsog, hanem a kétség kétségbeesésével megtisztít egy véres atmoszférát és szelidebb, tisztultabb emberiséget teremt.

Ők e fiatal költők, tudósokkal, politikusokkal és publicistákkal egyesülve, egy szellemi balszárnnyal alkotnak, melynek ideiglenes programja a félreérthetetlen, örök eszmék (még egyszer felsorolom őket): emberiség, testvériség, szabad szellem, jószág, igazságosság, boldogság, felelősségérzet, szeretet . . .; azok az emberi öseszmék, melyektől a verseik és a kiáltványaik dörögnek, melyek elbeszéléseik cselekményéből ragyogva és lázítón fölzendülnek, melyekkel a drámáik dialógusa és katasztrófája embertársaik fáradt szívét összeőrli és megújítja . . . azok az örök szavak, melyeket az önhitt, elvakított alakok, akik a hazugságok mindennapi ismétlésével keresik meg a kenyerüket, üres frázisoknak gúnyoltak — egy olyan emberiségben, amely éppen azért omlott össze, mert ezek az eszmék üressé és semmivé lettek.

Azt hiszem, hogy abban a pillanatban, mikor ezen eszmék mellett döntöttek és a műveikben felrázni, kiállításukkal ostorozni és követelve-kérni kezdtek, átjutottak azon az átmeneti korszakon, melyben néhány előfutárunk az új megismerések és jelenségek zavaró örvényében, nem tudván elviselni az idegek és az érzés tépő feszültségét, a réginek a terhe alatt összeroskadt.

Mégsem az lesz majd közös dicsőségük, hogy ezeket az eszméket és követeléseket kimondották, hanem az hogy *ebben az időben* hangsúlyozták, énekelték és kiáltották őket *ez ellen az idő ellen*, melynek irodalma megelégedett és lealacsonyította magát azzal, hogy a kor politikai és polgári bűneit barátságosan-kényelmesen leírja, érdekessé tegye vagy gondolatok nélkül dicsőítse. Nem volt még eddig nemzedék, amely az elviselt és átélt múlt pecsétjétől bepizkoltan oly kevéssé epigon lett volna, mint ez a nemzedék. Ne az legyen a büszkeségük, hogy tökéleteset alkottak, hanem az, hogy: *elsők voltak*. Mert egy emberiségben, amely a tények és a történelmi szükségességek vélt kényszerének feiáldozta magát, ők elsőeknek vették fel az egyetlen

emberhez méltó harcot: az *eszme harcát a valóság ellen*. Mig a szellem eddig önként alázkodott a realitás szolgájává és arra korlátozta magát, hogy ennek a mehanizmusát és rendszerét tökéletesítse és szilárd alappal (mely örvény volt) alátámassza, most a *tény* ellen harcol, amely nevének ellenére nyomasztó kerékkötője lett a mindig aktív eszmének.

Ezért kellett rögtön (mikor újat kezdtek, amely ősrégi volt) megsemmisíteniök az általános konvencionálizmust, amely elrothadt korok fullasztó erőszakával áthömpölygött rajtunk. És a harc hátrafelé feldult fiatalságuk fájdalomát új szenvedéssel fokozza; a szellem kényszeríti őket, hogy sok olyant, amit a szív és az érzék még szeret, elhagyjanak és elpusztítsanak — és mártír nyilakat hallok már süvíteni a szívük felé.

Hátat fordítva annak a kornak, amely megsemmisítette önmagát, mi föltámadottak, ébresztőn belekiáltunk az évszázadokba, melyek ránk várnak.

REITER RÓBERT.

MOST

A kényszerűség sulytalanul himbál titeket
szétharapott ajkatokból kiröhög a csend
fejetek fölött sátoroz a föld
hiába rémüldöztök
a kényszerűség
a csend
a föld
fölvonulnak a reszkető tereken

az ágyak riadt iramban
föllármázzák az alvókat

a menekülő utakon
a vakok vijjogva keresik szemüket
a házak ijedt ablakaikat eléjük ejtik
a templomok eldobálják tornyaikat
és a falvakból barrikádokat csákányoznak a betük

Hiába rémüldöztök
nyelvetek elől elmenekülnek a hangok
a sínek lokomotivokat csapkodnak
csukott ajtótok mögé
és a falak fölött
elénk vetkőznek asszonyaitok

Hiába burkolódzol a pólusok jegébe
hiába barnít a trópus forrósága

hiába keresed a hegyek csúcsait
az Óceánok mélyét
a távolságot
vagy az erőt
hiába mártod magad a közöny szuroksötétjébe
és a levegő selymébe is hiába törülközől

mert mi
felolvasztjuk a pólusok jegét
és jéggé dermedtjük a trópus forróságát
rálépünk a hegyek csúcsaira
kiemeljük a tengerek mélyét
mi vagyunk a távolság és az erő
és a közöny szuroksötétjével világítunk letörölt
arcotokba

Hiába rémüldöztök
a kényszerűség
a csend
a föld
fölvonulnak a reszkető tereken.

MAJUSI ZSOLTÁR

Szemünkön már kicsurgott Európa
de elétek még határokat kormoznak a gyárok
mi már látjuk a feldöntött városokat
de ti még ablakokkal keresitek a világosságot
bennünk már megszólalt a kövek üvöltése
de ti még mindig az aszfaltra csöndesedtek

és keresitek az asszonyt

a tekintéllyé teljesedett színek fölött
az öröm sovány vigasztól vakultok
vagy a szomorúság mossa fakóvá szemeteket
vagy egymást tapogaltjátok
hogymagatokra ösmerjetekek
és ilyenkor ijedt szavak koppannak elétek
és minden testvéretek feje
ott labdázik a horizont szűk sátora fölött
és minden testvéretek teste
kövezi a megszokottság útjait alátok.

Kik még mindig az aszfaltra csöndesedtek
látjátok-e a lányok menetét
hogymujongva kínálják testüket
a fákká nemesedett asszonyokat
halljátok-e az erdők kiáltását
a rétek féktelen iramát
ösmeritekek-e az állatok tekintetét

és gyermekeitekét:
a bérkaszárnnyák szomorúságát

Rólunk már lerongyolódott a tengerek palástja
talpünkben kikoptak az utak
és a gyárok hanyatesett kéményei vonyitnak
mögöttünk

és tiz ujjunkból fakadnak a folyók
szemeinkben nyílnak a tárnák
gépek hasálnak elénk
és a könyvekből hozzánk menekülnek a sorok

Nézzétek
a lányok melle leszakad a vágytól
kitárt két karjuk abroncsa a földnek
Óh
ösmerjetekek ránk
és lépjetekek túl testetek határát
mert nincs külön és nincs cél

értsétekek meg a kövek üvöltését.

SZÉLPÁL ÁRPÁD

TRAGÉDIÁS FIGURÁK

KASSÁK LAJOS REGÉNYE

Néha felsóhajtott valami bútordarab, néha vad
sikitás szűrődött át az ablakon s bent kérdőjelesen
összeakasztódtak a szemek.

— Nos?

A lány szélesen felbarázdálta az arcát:

— Ne izgasd magad anyácska!

Az öreg asszony szepegett. Ötven éves, ezüst
fejjel s fehér, megduzzadt kezekkel, mint valami por-
cellán bábu. Sóhajtások buktak ki a szájából. A
hangos értelem elkallódott a nyelvén s mégis mindent
kimondott a jelenvalósága.

A lámpás csönd tragédiákat hizlalt a falak
között.

A lány a hitelenség skáláján, de a másiknak,
hogymegnyugodjon:

— Lehetetlen! Lehetetlen!

Az anya átnyult hozzá az asztalon:

— A sors, Annácska! . . . Topogni, Annácska,
topogni, topogni . . . ez a mi sorsunk.

Annácska ingatta a fejét. Hizelkedett. S a két
szemében még magasabbra égtek a lámpák.

A cseléd betrombitált az ajtón:

— Lehet a vacsorát?

Az anya köhögősen, hogymfel ne sirjon a kedve:

— Jól süsse át a tésztát, ő úgy szereti, ha ropogós!

Szeles ajtócsapódás.

A lány elfeledkezett nevetéssel az anyja nyakába ugrott:

— Ó, szentem! Drága, szentecském!

Az is nevetett.

Összetalálkoztak a másik végleten. És megint az. Magához kötötte őket mágnesosan. A két asszony tudta és jól esett nekik, mert érezték különben elsenyvednének gyökértelenül.

Az anya már ragyogott:

— Csak el nem veszünk amíg ő köztünk van.

A lány hittel:

— Ő még a jég hátán is megél!

Tervezetőn, nagy lendületekkel beszéltek.

— Mennyi lenne a nyugdíja?

— Talán a fizetése fele.

— Fele?

— Csacsiság! Csacsiság az egész! . . . Hogy is nyugdíjazhatnának valakit huszonhat évvel?!

Annácska felugrott a székre, még egy égőt kapcsolt bele a világításba. A butorok árnyéka hátrább húzódott s a szobát puhára melegítette a felizzott fény. A falakon Annácska iskolás paszteljei négy-szögeztek. A két ablak között ingaóra. A komóton álló keretben két fénykép. Az apa utolsó portréja, még gazdag körszakállal és az övé, huszárhadnagyi egyenruhában. A formák lágy mintázása, a fölfelé szalasztott szőke bajuszka.

Mosolygott meghúzott izmokkal és boldogan.

Az anya megcsókolta a tiszta üveglapot:

— Így csak a jó ember arca sugárizik!

Megint a cseléd:

— Fél kilenc!

Ők is kifogytak a hangból. Ültek szó nélkül. Egyenesség meredt a testükbe, mintha valami levetetellen teher alól feszítenék ki magukat s bágyadt szemeik átláttak a falakon.

Ez minden este így volt. Hétre készen a vacsora és ők ketten órák hosszat strázsálták a harmadik rendetlen hazatérévést.

Ma viziókat erdősített a hallgatás.

Valami nesz.

Az anya kis tükörben az arcát törülgette.

Ujra.

A csörgő lépések már fent jártak a folyosón.

A lány izgatottan:

— Milyen sápadt vagy anyácska!

Az előszobában: a felakasztott kard csörömpölve hozzáverődött a falhoz.

— Tedd fel a szemüvegedet, anyácska!

Az ajtó benyílt. Egyszerre. Kemény hetykeséggel.

Vacsora. Még nem beszéltek róla. Pedig ott kövéredik előttük a téma, csak érinteni kellene és explodálna, színültig edény egyszerre szétloccsanna. Szerény közömbös szavakat adogattak át egymásnak.

A cseléd hangtalanul jár ki-be az ajtón. Mintha szimatolna valamit. Az anya zsörtölődik vele. Nem reagál. Tiszta edényt ad fel, a vizet is beleönti a pohárba. Az arcán bambán ül a husos pirosság, de háta árulkodik a kíváncsiságára.

Végre.

— Ha leszedett, ugorjon át az ujságerért! — parancsolja Annácska.

Az anya gyufát és hamutálcát ad az asztalra.

Annácska oktalanul, csak azért, hogy megkondujjon a csönd:

— Ne sokat cigarettázz!

A fiu kipöfékelt füstkarikákkal játszik. Egy órája, hogy megjött, de a szeme még egyszer sem találkozott a másik kettőével. Sunyisan ide-oda pillogott. Szűkölt. Várta, hogy beleakasszák az első kérdést. Már szinte fizikailag fájt neki ez a kényszeredett szavakkal-játék. Nógatta magát, hogy kezdje és nem tudott nekibátorodni.

— Pista kérlek . . .

A testvére alázatos hangjában most észrevette az első próbát. Hogy jobban maga ellen heccelje őket, valami kuplé nyikorgott ki a csücsörített száján.

Annácska elharapta a hangját, de az anya tovább kérdezte:

— Voltál bent, fiacskám?

Grimasszal ránézett:

— Bent? . . . Igen! . . . Kérdezni akartok? Tessék! Késeljétek belém a lamentálástokat!!

Felállt. Szétgombolkozott. Egy iv papirost dobott ki az asztalra.

Az anya felsikított.

Annácska félénken nyöszörögte:

— Ne sirj, anyácska! Hiszen azért nem történt semmi . . .

A fiu hátravetett kezekkel sétált fel-alá. Bántón felröhögött.

A cseléd már bent volt. Mintha csak az ajtó mögött leselkedett volna.

A csönd rávörösödött az arcára.

Keresgélőn tipegett kicsit erre-arra. Aztán üres kézzel kidörmögött.

Annácska felvette az ivet. Olvasta. A hangja fals muzsikával csengett.

Aztán sokáig nem szóltak.

A bizonytalanság bizonyos percei ültek le a lámpa alá. És kint már feltelt az éjszaka.

Csak az ő keményített lábai zörögtek a padlón. Sokáig.

Végre az anya, mintha valami veremből küzdte volna fel magát:

— És mit csinálsz most?

Megállt, hogy visszakérdezze:

— Mit csinálok?

Két szem könnyögött felé a sarokból.

Hirtelen elöntötte a szégyenkezés. Elfordult. Nem így akarta végig csinálni. Hová vezet ez? A szülők iránti kötelesség? Az ördög vigyen minden morál-szentimentalizmust! . . . De ha így csinálja tovább, végre is ki kell fordulnia az ajtón, hogy megéljen a maga szakállára. Libabőrözött a gondolattól: munka.

Meghunyázkodott. Leült szembe az anyjával s várta, szóljanak hozzá.

Aztán, hogy senki se moccan, kisgyerekesen:

— Hogy mit csinálok? . . . Én . . . semmit.

Az anyja felnézett rá:

— Dehát mire is kellene neked gondolnod!

— Tudod, hogy mennyi lesz a nyugdíjam?

Ó, ó, majdcsak meg leszünk valahogy! Annácska megpróbál javítást kérni. Én elküldöm a lányt és észre se vesszük ezt a kis zökkenőt . . . Mit szólsz hozzá, Annácska?

A lány öröme:

— Igen, igen, igen!

— Milyen bolondok is az emberek, akik így akarnak ártani egymásnak.

Családi kör.

Nedves anyaszemeivel nézte a fiát. Milyen szép, tiszta fiatal ember . . . Ha élne az apja . . . És megtelt valami könnyű, szimpla érzéssel.

— A kardodat csak meghagyták?

A fiu álomszuszekosan:

— Mi?

Annácska válaszolt mind a kettőnek:

— Hagyjuk már ezt!

Az anya rosszalón:

— No! No! . . . Hogy meghagyták-e a kardodat, gyeregem?

— Meg!

Elégedetten:

— Persze, arra már hiába készültek! . . . ahhoz jogod van így is!

Annácska szólni akart, leintette:

— Hagyd csak, hagyd! Ó, ha boldogultapátokélné!!

A fiu hangosan ásitott.

— Álmos vagy?

— Álmos! . . . Van itthon bor?

A cseléd behozott egy félliteres palackot:

— Az utolsó!

Az asszonyok mérgesen, egyszerre:

— Ki kérdezte?!

Postás szemvillanások ide-oda.

A fiu fölkel. Hogy a legjobban rendeződjön el minden, kezet csókolt az anyjának.

Átment a szobájába.

?

Az ezüstfejű asszony boldogan utána sirt.

Nyugodtan eleresztett tagokkal heverészett. Szolgapontos öltözések után az első uriszabad reggel. A délkeleti ablakból a nap már derékon pingálta a falakat. Az elfüledt hőség megizzasztotta a testét, legyek aureoláztak fölötte, megmázták, türt valami lajháros kényelem szeretettel.

Kint az előszobában kutyamódi falusi nótát dudolt a cseléd.

Tudta, az ő ruháját tisztogatja. Mióta utoljára bíróság elé állították, elvették tőle a legényt s azóla a cseléd hozza rendbe a dolgait . . . Erős, husz éves néember, már az első héten belekóstolt. De semmi pajtáskodás. A vörös-kék gunya lebarátkozón messze maradt a lánytól, mint az Isten.

Ajtónyitás.

Lecsukta a szemeit. Mindig így szokta. Játékos alvás: a melle járt, hangosan az orrlyukain fujtatott.

Néhány perc múlva nyöszörgön:

— Ki az?

Aztán:

— Eressze le a rolót!

A lány hangos volt, megülledett vérell bután cammogott.

— Beteg?

— Már hogy én?

Várt kicsit. Aztán, hogy csak a roló bordái között látott be a nap:

— Mari! . . . Hallod, te! . . . gyere ide.

A lány még fönt mázsáskodott a széken. Hangosan elvigyorodott.

Nem értette.

— Mi bajod?

Nézte, mustrálta most már komoly éhséggel:

— Gyere, mert lekaplak!

A lány bolond hajlongással röhögött.

Egyszerre, mintha arcba csapták volna:

— Állat!

S amaz csupaszájával harsogta a kedvét.

Már lent volt az ágyról. Kaszárnyásan:

— Mars! Mars!! Mars ki!!!

A lány várta ezt, perdült. De az ajtóból diadalmasan visszacsuklotta:

— Pfuj! Pfuj! . . . Rokkant huszarka, pfuj!!

Most csunya valóságok zuhantak az eszére.

Családi tragédia. Semmi. De most egész közelről a legbelsejébe karmoltak bele. Megérezte egy előtte fekvő ut minden kálváriasságát. Aztán alku-

dozott magával . . . és megbékült a külsőségeiben, amiket még mindig nem vesztett el . . . Mi lesz tovább?

Együtt reggelizett az anyjával. Annácska már nyolckor elment hazulról, az öreg asszony egyedül várakozott rá az asztalnál. Orrán rajta ült a szemüveg s csak valami szintelen vizgolyók látszottak át a tükrözésen.

— Akarsz vajat is?

Körünézett. Nem látta, nem volt. . . . Kávét kenyérrel.

Az anyja észrevette:

— Hozatok! Nekem nem kellett . . . nem bírja a gyomrom.

Kedvetlenül:

— Köszönöm!

Bántotta kissé, hogy ilyen nyíltan, ügyetlenül udvarol neki az anyja. . . . Ez most már mindig így lesz? Hová jutott hát? Lehorgadt. Gondok, gondolatok kezdtek ki a könnyü, szőke fejét. . . . Krucifix! Talán mindenki el akarja kezelni.

Az anyja beszélni szereteti volna vele, okosan, asszonyi számítással, jövőt igazítón. Az ő érdekében, jaj, óvatosan. Nem merete kizengengetni az első hangot.

Ő unottan szürcsölt.

És az anyja rá-rá kapta a szemét, lopva, hogy az észre se vegye. Az a sajátságos érzés, ami az utóbbi években annyiszor meglepte, most a halántékáig tellett. . . . Mert az apja, az egészen más volt. . . . De ő, az anyja? Szabad, kicsattant nevetése: soha. Betöltő, igazi szomorúsága: soha. Örök langyosság: félbenmaradás. Pedig minden elevenben meg vannak a szélsőségek. És akiben nem, ott annál inkább az utódokban. . . . Így értette meg a fiát. Kártya, asszonyok s még lejjebb: megbocsájtotta neki, amint gyerek korában a pohártörést, amit csak azért tett meg, hogy a többi gyerek előtt kihencegje a „huncutságát”. Ő és fiatal . . . katona! Az apja csak egy vidéki állomásfőnök, de ő már az ősök tradícióján huszárhadnagy.

Már bámulta egész elfeledkezetten.

Beteljesedés.

A fiu kardcsörgetéssel készülődött.

— Elmész?

Közömbösen:

— Bemegyek! — aztán nem tudta lenyelni, gunyosan, magát is bántón kicsattant.

Az anyja!

— Pistikám!

Csendes kétségbeesésből engedte föl a hangját s a fiu már toporzékolt:

— Ne bánts, ne bánts már! Ne nyálazz be annyira . . . Így akartok elcsusztatni magatoktól?!

„Jó” akart maradni. Percekig hallgatott, tüskés dunyhának engedte magára rakni az anyja jóságát, de nem bírta tovább. Olyan elszabadultak voltak az idegei. És semmi érzéke a családi megülpedésekhez — már gyerekkorában sem.

Cepelte magát, nagy értelmetlenséggel a háta mögött.

A kaszinó felé.

Szinte ünneplős a délelőtt. Az utcák öblögették az embersűrűt. És kocsik, autók, villamosok a fölfűtött kátránybűzben. Figyeli magát egyetlen virágnak a tarlón és azt is, hogy még ki figyeli. A kardját könnyű testringatással lármáztatja. Lecsukott szájában mozog a nyelve: egy-kettő-egy-kettő . . .

Még sem volt mersze a kaszinóig.

Valahol a tudata alatt kanyarodókat fáklyáztak. Aztán egyszerre: hullaszag önmagából. Ha most látná meg valaki régi cimborája? És elgyeplőzte a rémület.

Mellék utcákon ki a körutra. Itt mindenki elfér.

A szomorúság girhesen lecsapta a vállait.

Ilyen igazán még soha sem volt otthon önmagában.

Miért?

?!?!?!!

És egy perc múlva:

— Ah! Kisasszony!!

Tizenhat éves lányka. Nevetősen. Fehér vászon ruhában, ami kivitorlázott a tömegeből.

Kettesben tovább.

A sarkantyúi muzsikáltak.

— Hová? Hová?

— Hiába mondanám meg, ön úgy sem arra tart?

— Én?

Az ut másik feléről:

— Pista!

Egy hadnagy, aki mellől még tegnap is tovább állt volna, felédobta a két barátkozó karját, mintha az egész testével átakarna röpülni hozzá. . . . Még abban a pillanatban megbánta. Mint a vízbefuló. Még azt gondolja a barom, hogy kapkodom utána. . . . A lánynak pedig azt mondta:

— A Mars-mezőre baktat! Gyakorlatunk van!

— És ön?

— Önnel! Vagy ön után, ahogyan parancsolja.

És peckesen nekivágott.

Visszafelé megült egy kávéházi terraszon. Valami láz hajszolja. Mennyi ügyetlenséget fecsegett már a lánynak is. Hódítások, lovaglás, a második csillaghullás. Elhitte?

De hát ő fütyül is az egész ügyre. Ha annyira kedves lenne neki a kaszárnya . . . végre is rajta

mulott. Fűtül az egészre s hogy most az utolsó hadnagyot várja, utoljára is hadd bosszantsa föl az ostobát.

Féltizenegy.

Ujságot lapozgat anélkül, hogy csak a címekeket átfutná s már a második feketét szürcsöli rummal.

Harangzenebona, gyárbögés, az utcák felhabzóttak, tengercsapolás áradt a roppant kővályúkbán.

Átült: egészen a rácshoz.

A nagy parasztféjet kivigyázta a hullámmzásból.

Pálinka. Ő rendeli: hangos áldomás.

Nem akarta s mégis a kaszárnya felől kérdez, a másik rácsapkod a vállára, mint valami félkegyelműnek.

Aztán:

— És milyen nyugodalmasan magára talál az ember.

De ez, mintha nem is lenne igaz. Mért beszél erről? hiszen senki sem kíváncsi rá. Itt szemben egymással és mennyire egybekapcsolhatatlanul. Nem értette el a tapogató kérdéseit s ő most mégis elibe teregeti magát. . . Vonaglik előtte egész mezitelen életével.

Undorral egészen a gyomrából:

— Soha, soha többé felétek se nézek!

A másik:

— Én mondom semmit se vesztettél!! — Karjait lomhán felnyújtózta — Mégis csak más az . . . szabadság!

Arrébb húzódott:

— Azért akartam. . . Különben pfuj, az egész komédiának!

Hallgatás.

— És a szegénység, testvér. . . mintha külön fogadalmat tettünk volna rá!

Idegenek huznak el mellettük, gyanusan visszatekintgetnek. A szomszéd asztalnál egy hölgy limonádézik.

Már benne van a szemiben s mintha csak neki beszélne. Megint s még hangosabban:

— Az igazán embernek semmi keresni valója ott! Mikor még éretlen, csalják a legendák! És aztán? Utána nyálazol az utolsó lakatosnak. Sújtás, csillagok. . . Ki ad az ilyesmire komolyan!

Észre vette, hogy a másik az ujságja mögé kapta a fejét.

A szomszéd hölgy fizetett. Vigyorok. Egy gigerli hím pókosan utána ereszkedett a sarokból.

Dühösen a másikhoz vágta:

— Filiszter!

Az komolykodon:

— Bocsáss meg, én mindenben igazat adok neked. . . De . . . az utca. . .

Őszintén:

— Könnyű! Már tul vagy rajta. — zörgetett — Iszol még?

A járda szélén kékruhás csatornázó munkások deleltek. Szélcsönd. A nap fehéren csurgott le az egyenesből.

Gondolatok: valahol. Valahol talán: Élet is.

Lárma fröccsent szét a sarkon.

Sikitás. Ho-o-ó-ó!! Összeugrott fájdalomhegy.

Jaj! Az irányok elvágódtak. Egy pillanatra minden arra torlódott.

A kávéházból éhesen felgemesedtek:

— Gázolás!

A tömegeből orgonáson:

— Uristen!!

Belekevert a szenzáció. Valami buta ember-szeretet egész támadásig dühítette. Ember ellen. Az aszfalton egy vérző öregasszony. A vörös autó körül kamaszok nyelveltek és mind a soffőr pártján.

— Telefonálni!

Aztán az útkeresztről:

— Rendőr! Rendőr!

Meztelen karddal vezérkedett. Szinte belebolondult a hirtelen csordult humanitásba:

— Rendőr! Rendőr!

Egy inasgyerek visitva elszárguldott mellette:

— Paprikajancsi!!

Értelem nélkül átszaladt a fején. És ő, egylen-dületben egész a befejezésig.

Egy batus öreg alázatosan utána csuszolt:

— A hadnagy ur nagyon szépen csinálta!

Melléfeledkezett. A kávéházi másik már teljesen kiesett az eszéből. De azt sem tudta, hogy az már az első pillanatban ellépett. Legyezgette magát a batussal. Végig a köruton, ahol zengett az üresség, gesztikulált, hogy senki se vágjon el mellette közömbösen. . . Jelenteni valamit százak között is: mert ennyi a leglényege.

Egy hét.

Mintha kiesett volna önmagából. Szabadságba dobódott, akarta s most kallódott erre-arra iránytalanul. Most csont-hús matéria kellett volna s neki nem voltak csak finom, neuraszténiás idegei.

Az otthon szűk, az utcák meg mélyek, téresek, hogy úr bennük a pányvátlan élet.

Mégiscsak a kószálás volt a jobbik. Mi lett volna belőle otthon? A négy fal s az anyja gyámoltalanságig jó szemei vasba verték az agyvelejét.

Annácska robotolt, alig látták egymást napközben. Este aztán megáradt belőle a szó.

Felelgetett neki a testvér-tisztelet kényszere alatt.

Különben semmi közösséget nem érzett vele.

És anyjával? aki ott ült velük nyáron is pléddel a puffos vállain és kotyogott jótyukos, végtelen kitarással. Uristen! mennyire unta már. De kint? Sehol. Küzködött és a napok gombolyodtak rá szürke egyformasággal, hogy mozdulatlaná fáslizták.

Egy este, hogy a polgári keretek között üthesse agyon az időt:

— Nem jönnétek moziba?

Az anya álmosan lamentált:

— Már féltiz!

Annácskának kivirágzott a kedve:

— Én akarok!

Milyen komor, meguszhatatlan estéi voltak. Most egy fiatal emberre gondolt, ha előre értesithette volna, de a véletlen már annyi nem ismert úját ácsolta össze a szerelmeseknek. . . ?!

— Hát menjünk! — vezérekedett a fiu.

Az öregasszony vonszolódott velük zsörtölődve.

Már megbánta az indítványt. Sajnálta az anyját és önmagát: micsoda külvárosi büölés.

És mégis, másodszor megint... és harmadszor is.

Gondolta: ezeken az elgyötréseken át a reggeleit is megváltja. Kiirthatatlanul vérebe vették az évek, hogy — halkor föl! Őlte, gyömöszölte magát vissza a megturt ágyba egész az idegrohamokig.

Az ötödik napon már a reggeli előtt elmenekült hazulról.

Valami belső istráng a kaszárnya felé kényszerítette. A tékozló fiu szerepét játszotta. . . Ugy látta a poszt mosolyogva tisztelgett a kapu előtt.

A tisztcskék a kikéfélt, fölsiklandozott lovakkal játszottak az udvaron. Belesajgott. . . Mégis, mintha itt volna a helye.

— Szervuszatok, fiuk!

Alig vették észre. A korlátan belül egy fekete kanca toporzékolt a huszára alatt.

A tiszték:

— Allegró! Hó! Hó! Allé hó!

Már ő is a kórusban.

A huszár kopasz, veritékes feje ragyogott a napban. Néha lendült a nádpálcás karja, visitva a ló füleközé vágott.

A korláttól:

— Ne hadd magad, Allegró! . . Hé gyertyázz!

Gyertyázni!

És a megbolondult állat táncolt a zsvajban.

Valaki örömben hozzacsapta a sapkáját.

A kapu felől:

— Szorítsd, te barom! Szorítsd!!

A kapitány áthepciáskodott az udvaron:

— Várjcsak majd én! Én majd rendbe hozlak benneteket!

A hosszú szijostor belecsipett az állat vékonyába.

A ló hátsó két lábán táncolt és hangosan artikulátlanul röhögött a dühtől.

Az ostor újra belemart.

És megint.

Megint.

Most lecsapta a fejét és a fara röpült föl egészen a függőlegesbe, mintha el akarta volna magától dobni a megvert fertályt.

A huszár vonitva átvágódott rajta.

Vihogás.

Taps. A nagyfejű hadnagy a kezétölcserén át éljenzett.

A huszár véresen tápázkodott.

A kapitány feléköpött:

— Gorilla!

A csoport tisztelgett, gyűrűben körülragyogta a kapitányt.

— Holnap megint elővesszük a dögöt — egyszerre nevetéssel — Hát ön?

— Semmi! — keserű nyál gyűlt a nyelvére — Ez sok volt.

— Hisz ön a hazajáró lélekben?

Nevettek.

Dadogott valamit. . . Hogy benne volt a karjában az ütés. Ez jólesett volna neki.

Tehetetlenül elsompolygott.

Elbujt.

Utálta magát, mint egy kiirthatatlan sebet.

Este megint a kényszerűség gombostűjén.

Kis pletykák, kedvességek körülzsongják fájdtón. Magára szedi, nyeli, visszakerődzi.

Mellette ült a nővére s a kiválasztottjára gondolt. Megbeszéltek a találkát. Most szelidkedett. Vacsora után, mintha örömet kínálna fel a bátyának:

— Megyünk moziba?

Nem bírta el. Akárha késsel értek volna hozzá:

— Gyilkosok!

És az elszabadult ökle most mindent kiegyenlítőn belevágott a terített asztalba:

— Csönd! Csönd!

Lelkes rekilódulás, aztán hirtelen más átmetszők: ennyi volt Annácska.

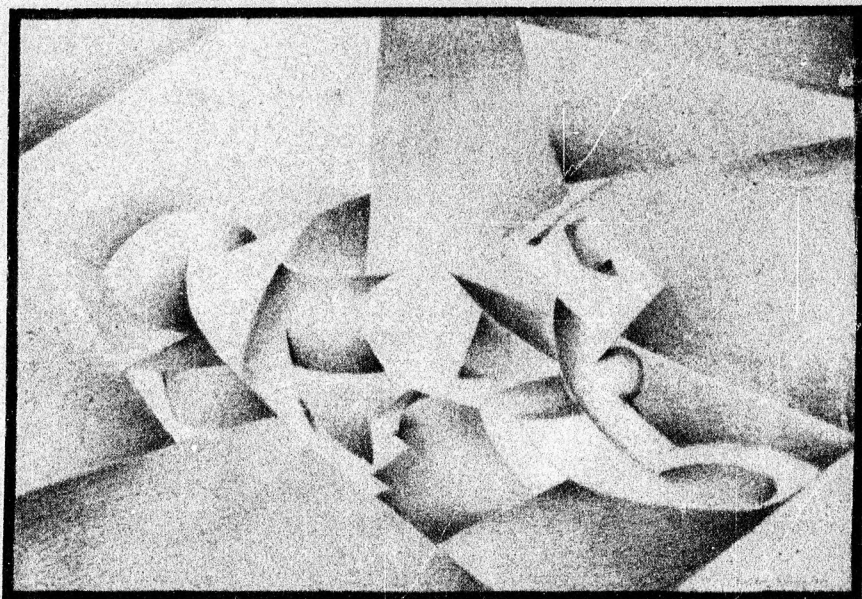
Négy éve járt hivatalba.

Sokszor felágaskodott a korlátok ellen, de ott-hon olyan végtelen panaszokat szajkózott az anyja s itt bent félt, szinte beteges tulzással gubózott el a megpüffedt, kancsal embertől.

Belenyöszördült a kolduskodásba.

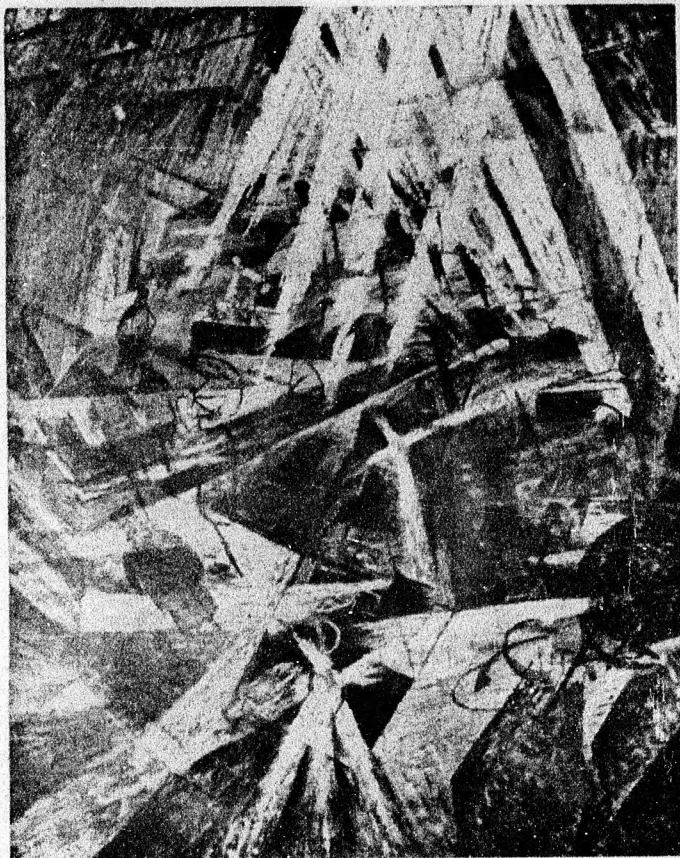
Az ember fel se emelte a fejét. Az asztalra görbült dromedár háta sötét volt, egyetlen forma szenesedett.

Annácska egyensúlyozott a szavakkal. Hogy

RUTTKAY GYÖRGY: RAJZ

BOCCIONI: FESTMÉNY

bánta már az egészset. Akaratlanul is a másik hátát figyelte s az ostoba tömeg kegyetlenül ingerelte a mozdulatlanságával.

Emberfeletti robottal végig dolgozta a mondatokat.

A főnök unottan:

— Majd meglátjuk! . . . Majd meglátjuk! . . .

Aztán felkelt. Ümmögött s kilappagott tőle, mint az ellenségétől.

Felrázta a sirás:

— Kegyetlen vadállat!

A hang idegenül kalimpált a falak között.

Leült a géphez, megírta a felmondását, hogy többet be se jön.

A! . . . punál este szinte rikoltozva a szerelmese:

— Annácska: Végre, végre . . . Mióta vártam!

A szomorúság lámpái elaludtak a szemében. nyitott száján kicsengett a tizenkilenc éve.

— Kedvesem!

Az ember beleakasztotta a karját:

— Szabad?

— Nem!

— Miért?

Mintha egészen komolyan gondolná:

— Mért nem mind a kettővel, — — — Nagy csacsi!

A nyári ruhákon átváltódott a vérük melege.

Nevettek.

Karonfogva végig a korzón, mint a hazaérkezettek.

Csak ennyit testesedet el másokig a hangjukból:

— Én!

— Te!

— Mi!

Aztán a lánynak eltörött a kedve. A hosszú séta visszadolgozta a délutáni hangulatát. Hogy kezdje? Nem fért meg benne, osztozkodni kényszerült a szomorúságából.

Az ember kuncogva beszélt könnyü bolondságokat.

Hirtelen közbevágot:

— Mért nem mutatkozott két napja?

— Két napja? . . . Már két napja? . . .

— Most komolyan akarok beszélni!

Közéjük falazott a csend.

— ?

Az ember nézte a lányt és nem mert kitárulkozni.

A lány békülően segítette:

— Már tudod?

Mit?! — — — Igen. De . . . hagyjuk ezt! Most egymásért vagyunk, Annácska.

Nevetés félig már a sirásból.

Riadtan szétdobódtak.

Sokára a férfi:

— Mért követeled neki a barátságomat? . . .
Mondom utálom a frazöröket!

A lány minden erejével a hangjában:

— Hagyd! Hagyd!

Mellék utcákban kószáltak.

Takargató sötét.

Mély hangfogókon ide nyöhördültek a kúrutak.

Részegek verekedtek föl egy pincekocsmából, kiméletlenül összebujtatták őket.

— Ó istenem! — — — — Mi vagy te nekem, ha a legelső *kellemetlen* elkerget tőlem?!

— Annácska!

A leány simult. Jaj, nem. Csak nem elszakadni egymástól! A napi befalazás után, az egész életében ezek a rövid órák a pihenők, a mindenért egyszerre ajándékozó vendégek.

Az ember átsütögette a vérét. Ragaszkodón a lány mellett és együtt, mint az ikrek. Megismerkedésük óta sokszor így és sokszor az elválasztó falak, idegen életfordulások — amik mégis messzire dobják őket egymástól.

Kié az igazság?

Az ember visszazökkent a gondtalanságba.

A hold téglaszinnel dekorált.

Hangosan kopogtak a lépteik.

A kapu előtt a lány megcsókolta és újra:

— Nem beszélne vele? . . . Végre is a bátyám. . .

És én nem akarom elveszíteni egyiteket sem!

Az anyja azt kérdezte tőle a vacsoránál:

— Hol a vőlegényed? Már harmadik napja. . .

A lány hittelt:

— Igen, már a harmadik napja. . . Pistát keresi.

Az anyjából felsírt valami régi történet:

— Ismerem, Annácska! Ó nagyon ismerem ezeket a mókákat. . . Mit akarnak ők a nőtől? — csak a boldogságukat!

Annácska lármásan nevetett, mintha valaki csiklandozta volna.

Legramafonozta a délutáni órákat.

Az anyja sírt a kinyitott rezervoárok bőségével.

— Hová lett rólunk az isten szeme!

Annácska az ablaknál ült. Figyelt, a kinti lépéseket hallgatta. . . . Még mindig nem ő. Sejtése volt, talán vissza se jön! Hirtelen dühös lett magára — hiszen érezte, hogy ők soha sem válhatnak el egymástól örökre.

Az óra üt: kilenc.

— Mondtam, hogy várhatod! — nyöszördült fel az anyja — aki két napra el tud maradni, azt a harmadik se kergeti vissza.

Annácska határozottan:

— Visszajön!

Külön, külön a maguk igazával ültek.
Néha kérdeztek, néha felelet nélkül hagytak
egy kérdést.

A percek beleölmösödtek a végtelen időbe.

— Ó! Ó!

— ?

— Ó! Ó!

Aztán a cseléd durrogó szelességgel:

— Itt a fiatal ur!

Lábhegyen becsuklott, kezét csókolt az anyá-
nak. Hideg, kimért játék volt mind a két részről. An-
nácska észrevette, akarattal elejtett egy poharat.

A metsző üveghang egy pillanatra szétharan-
gozta a felhőket.

— Találkozott vele? — kérdezte az anya átme-
net nélkül, kelleimetlen hangmagassággal.

A sárga lámpafényben kendőzőn összemosa-
koddak a színek.

Ablakozott szemeivel észrevétlenül mustrált.
Sohse volt kedvére ez az ember. Micsoda ordító
különbségek. A Pista — — — hogy jön ez Pistá-
hoz? . . . Egész tudatába szorult életével nekikészü-
lődött.

Hiába akármit válaszolt volna.

És ezt mondta:

— Találkoztam! — — — — — Részeg volt,
mint az utolsó kocsis!!

Annácskából felriadt a testvér:

— Mi? Mi? Kicsoda?!

Az ember melegebben:

— A bátya! Ott jártam utána a csapszékben.

Az anya felpattant:

— Ah! Fiatal ember, ehhez nincs joga. Egy öz-
vegy anya előtt így beszélni az egyetlen fiáról. Ó,
ez gyalázatos denúciálás, Annácska! . . . Ilyen sza-
vakat nem szabadna túrnöd a bátyádról!

Az ember nyugodtan Annácskához:

— Csak a te kedvedért tettem meg . . . Külön-
ben mondtam, semmi közöm hozzá! Te . . .

Az anya fullasztó sirással harcolt:

— Ne tegezze, ne gyalázza meg őt is!

— Én! . . .

— Ó, semmi, semmi! Annácskának már semmi
köze magához!!

— Anyácska kérlek! — csilitgatta a lány — Mi
majd elintézzük ezt, csak nyugodj meg anyácska!

Az ember idegesen dobolt az asztalon:

— Megbántottam a fiát? Mivel? Hogy nem
dicsértem fel a kalandjait a . . . a?!

Már a lány is ellene:

— Kérlek, tartsd vissza magad!

Az ember elvesztette a mértéket:

— Hát te is? Te is vak vagy már?!

Mind a hárman álltak.

Az anya a sarokból:

— Ó, hogy még mire nem képes az ördög!

— Ül le! — mondta Annácska.

Az anya ott állt közöttük fehéren:

— Nem! Nem! Az én házamban többé nem!

A férfi álmosan ejtette ki a szájából:

— Nem — — — — — jól van hát nem!

Megindult.

Annácska a komótnál állt, fájdalmasan:

— Elmész — — — — — ?

Az anya nem mozdult közülök.

— Majd gondold vissza kinek volt igaza!

— Pál!!

Kiment.

Csönd.

Nemvárságok és beteljesedések ácsolódtak
össze.

A két asszony innen-onnan az asztalhoz csüg-
gedt.

— Végre!

— Vége. . . vége . . .

Kintről zajongás.

Az elmenő ember a folyosón szembe akadt az
ellenféllel. A hadnagy csak egy perc múlva eszmélt
rá a találkozásra. Fröcskölő szájjal már az ajtóból:

— A, á! Te csatoló! Te voltál az te, filiszter!

A bolond, verekedő lármát behozta az ajtón.

A lámpa csillogtatta a figurát.

Mintha mellbe lökték volna, egy pillanatra le-
cövekelődött, a füledt szoba marokra fogta az esztét.
Aztán egészen más skálán valami oktalan, felkevert
örömet öblögetett ki magából:

— Hollá! Hollá! — Két szétdobott karját re-
besgeti. Áh! báránykáim, mért hallgattok ugy?

Az anya ijedten kapkod az ingó alak után:

— Az istenért elesel!

Áll: nyujtózó kérdőjel.

— Hogy én? — most csakazértis táncolni kezd.

— No, füttyöljétek valamit! No! No!

A hőség kegyetlenül szoritja a fejét. Annácska
felé próbálkozik . . . Még egy lépés . . . még egy.
Rákásásodott az első székre.

— Pfuuj! Szegények vagytok! Alamuszik vagy-
tok! Tuzokok vagytok! — még egyszer nekilódult —
Hát tudjátok-e?

Szemeit koporsózta a delirium.

— Vi—vi—vizet . . .

Elnyult az asztalon.

Sikitás.

Kint mosogató edényekkel zörömpölt a cseléd.

Az anya kulcsra zárta az ajtót.

— ???

Sokáig értelem nélkül motollált az eszük.

— Én édes istenem!

Az anya alázatos figyelemmel vetköztetni kezdte az összecsuklott embert.

Annácska felnyöszördült valami kérdést.

Azt felelte rá:

— Hogyan bemocskolják az emberek, áki közénk keveredik.

— Aludni megyek — mondta Annácska. Nem csókolta meg az anyját. Megzilált hajából, mélyrebújt szemeiből, leernyedtt karjaiból nehéz szomorúság-palánkokat vetett magaköré.

Az anya, mintha a föld alól beszélne utána:

— Reggel felkeltlek — — — — mégis csak jobb lesz Annácskám, ha bemész reggel . . .

— Kelts fel!

Bólintott.

Egészen ész nélkül. Fáradt volt, ez az este egészen a velejéig bántotta. S úgy érezte ezen az estén valami neki még nem való, valami halálos terhet vett magára, de hogy honnan és miért, azt még nem tudta megérteni.

Vidéki vasutálló. Veranda. Füst a füstért. Kajla tehének. A muskátli ablakok között leázott zászlóröngy az őszi lakodalom óta.

Most tavasz van.

— Málíka! . . . Hahó, Málíka?!

Az asszonyt megcsiklandozta a kurjantás. Semmi. Pár hónap előtt még nem mert így kiáltani rá az ura. Most már talán így akarja mindig? . . . Makacs-kodón még süketebbre fogta a füleit.

Az ember lármásan leszélmalmazott a töltésről:

— Ah, megint az a buta könyv!

Az asszony bántottan:

— Van talán más szórakozásom? Érzem, hogy meg fogok halni melletted az unalomtól.

Az ember lehülten:

— Ujra . . . Hát mit csináljak veled?

Az asszony hangtalanul nyitogatta a száját. Dolgozott benne a felgyült energia . . . kicsattant:

— Gyalázatos vagy! Tudod, gyalázatos!

Az ember elvesztette a haragját:

— Megbántottalak?

— Elmegyek!

— Mi??

— Én nem így gondoltam el! Asszony!! Micsoda szépségekkel gondoltam én ezt el. . . .

Az ember átfogta.

— Bántottalak? Én?!

Az asszony várt. Hagyta magát az átízott embernél: aztán sirva, mintha megint csak belőle patakzana a jóság:

— Ó, milyen szerencsétlenek vagyunk!

Az árnyazó fa alatt ültek.

Egészen egymás mellett és mégis nagy bizonytalanság hidaknak innen és onnan. Félelemmel szörzszálakon rágodtak.

Az asszony azt mondta:

— Unalom!

A férfi később:

— Egyetértés . . . Egyetértés . . .

A magát őrizgető, pozíciót féltő, zsarnokságot építő érzések, amelyek legelőször felhőznek rá az összetalálkozott emberpárookra és mindig az asszonytól indításban — jó talajon már a másiknál is felburjánzottak. Tudták, félteni valójuk van egymástól, ez a hangos, nagy szeretet csak máz és mögötte van valami — a komplex én — ami még a legközvetlenebb kettőjük között is megoszthatatlan.

— Ha gyerekünk lenne! — próbálkozott fel az emberből. — Már fél éve . . . gondolom, a gyerek sok mindent kiegyenlítene közöttünk.

Az asszony sunyisan vigyázott.

— Gyerek?

— Egy pont, ahová visszatérhetünk! — tudata alatt az egyedül való him beszélt, a soha meg nem termékenyülhetés, a sejt, amely örök akar maradni a megkezdett életében.

Csók. Csók.

A következő hónapok igénytelenül összemelegítették őket.

Néha, délutánonként szétkergetőn közékük ült az unalom.

A lámpa alatt megint összetalálkoztak.

Egy reggel az asszony, mintha valami fantasztikus dologra pillantott volna rá, hirtelen felnevetett.

Az ember bámult.

Az asszony nevetett.

Aztán eldicsekedett a terhével.

Az ember hálálkodón átcusuzott hozzá:

— Édesem!

— Drága, egyetlen emberem!

Óriás kék hajókban usztak velük a napok.

Tervek, korigáló szeszélyek, de mindig közös megegyezések a jövő felé.

A különködő nagydarab ember egészen hozzákezesedett.

— Ha fiu lenne!

— Fiu? Dehogy, csacsóság!

— Palkó! Janika! Peti!

Játszottak az álmoságig.

Tél volt.

Napközben az asszony a meleg szobában az ablaknál üldögélt.

Karikás szemei messzire elrévedtek.

Várt.

Napvézés.

Az elvadult szél hóval meszelte a földeket.

Az első fiu volt, a második hét év múlva lány
— senkitől sem várt, nyüg.

Az anya felsikított mikor meglátta:

— Lány!

Az ember a sarokban ült, pupos volt és borszagu.

— Csókold meg legalább — sikította az asszony.

— Ez is a te kölyköd!

— Az enyém — mondta békülően az ember és megcsókolta.

Összetörödték.

Néha az anya a fiu előtt:

— Mi lesz belőle?

Az apa hallgat. Az elfáradt ember merő szemével pipázik. Harmincöt éves. De úgy érzi már sokat is élt. Minek a tovább? . . . Ha valami véletlen . . . hát a gyerekei? Ez az egyetlen pont, ha hozzányulnak élete egészével reagál.

— Mit akarsz a gyerekeidből koldusokat, szamarakat?!

— Embereket . . . Semmi többet!

— Olyant, mint te!

Az ember nyugodtságot maszkíroz.

— Bolond.

— Megint részeg vagy?!

— Részeg?

— Akkor tiszteld bennem a gyerekeid anyját — és a feleségedet, akit ide hoztál ebbe az utálatos fészekbe!

— Hivtalak? Nem . . . soha!

Sírás.

Átkok, amik napokig szelepek voltak.

Aztán minden elülről.

— Mondok valamit. . . .

— Miről? — — veszekedni nem akarok.

Az asszony szeliden egészen a kutyaságig:

— Tegnap volt az új hadnagyok felaratása.

— ?

— Milyen boldog vagyok!

Az ember már tudja merre evez a másik, még idejében vizakozni próbál:

— Fáradt vagyok.

— Még mindig nem barátkoztál meg a gondolat-
lattal?

Lendület:

— Én? Soha!

— Mért zudulsz fel?

Lendület feljebb:

— Mondtam, én soha sem egyezem bele, hogy pojját csinálj a fiamból:

— Fiadból?! Talán te hoztad a világra, hogy így kisajátítod! Azt pedig én nem engedem meg,

hogy olyan kuli legyen belőle, amilyen te vagy!

— Hanem katonatiszt. Mi? Mi?

Csönd.

A gyerekek kiszárnyazták az ajtót.

Az anya őrizgetően a fiu felé nyalából:

— Pistikám, a sapkád!

— Meleg van . . .

A kislány a szoba közepén tapsikol, valami groteszk, tiszta örömet hangosít.

Az apa:

— Mondd meg az anyádnak, hogy füttyölök az egész komédiájára!

Kacagás.

Az anya:

— Tarsd magad legalább a gyerekek előtt!

— Köp a katonaságodra!

— Nem köpök! — a fiu az anyja előtt és dobogva az apja felé — Én tiszt akarok lenni, huszár!

— Dögöljete meg a mániáttokkal!

Kiment. Az ajtó felharsant mögötte, mint egy otromba hangszer,

Annácska értelmetlen ijedtséggel visitott a padlón.

Átkok seregélyeztek a plafond alatt.

Vonatbejárás.

Az ablakhoz csődültek.

Öröm. Hangpántlikák. A fiu zászlózott a kenderdőlével.

Az anya duruzsolt a háta mögött:

Majd ha te is elmész . . . Én istenem, ha te is, ha te is . . .

Este.

Együtt a család. A gyerekek álmosak, világos fejük megnyult, a szemek vakondosan hátrabujtak. Az anya, apa az asztalnál ülnek két végről, utálat gyül benünnk, nincs szavuk egymáshoz.

Hetek. Hónapok. Zsörtölődnek, de van idő, mikor állati módon mind a ketten elfásulnak, ez a néhány nap összemosza őket, ilyenkor olajosan sima a nyelvük, nevetni is tudnak: öregedő, elégedett patrioták.

De megint csak beléjük esik a tegnap.

— Menj el a házamtól!

— Én?! A gyerekek édes anyja? Soha egy lépést se! . . . De mi vagy te?

Most ütleg.

A gyerekek visitanak.

Gyerekek-szülők a bolond a napok alatt undoriton lemeztelenednek.

Az asszony levelet ír a rokonaihoz. Kér tőlük, könyörög hozzájuk. Két pillógó szemén kiárulkodik a legbenseje . . . Ha jönne . . . ha változtatna . . .

De hiába vár, hetek múltán se jön meg a válasz.

Még vérmesebb kötelekkel csomózza magához

a gyerekeket, mind a kettőt. Hadd legyenek neki erős bástya a másik egyedülsége ellen.

Decemberben szaporodott a vonatjárás. Jó idők. Napközben alig látják egymást: az asszony a gyerekekkel, az ember várta és eregette a vonatokat, nyüvi, leharapdálja a megtorlódott munka, de legalább semmi a más rosszból.

Éjjelenkét is kiáll a sinek közé: a gyors kétszer hasít át a pályán.

Meghült. Ordítón köhög.

Nem engedi magát.

És az egyik éjjel összetörött, kialudt mint a közönséges lámpa.

Bandériumos volt a vihar: széllel, hóval, jéggel. A föld röpült, se hold, se csillagok.

Valahonnan a keresztező váltóktól:

— Aó-ó-ó! Segítség! Se-git-sé-ééég!!

Az állomásról elrémült fagyos emberek fáklyákkal.

— Ha-hó! . . . Ha-hó!!

A vihar szétdobálta a hangot. Egyetlen keverődés.

Csak a szél, a jég, hó. . .

Ott állt az elmerült töltésen végtelen ordítással.

Vakon az emberek felé lódult.

Elvágódott.

— A*fejem! A fejem! A fejem!

Bent a sárga lámpa alatt köréje hizott a szánalom.

Reggel az orvos azt mondta:

— Világtalan!

Valami mély, tragikus vonítás kapaszkodott föl az asszony torkába . . . elszabadult minden erejével visszanyelte.

A gyerekek már a vakkoldust koldusnet játszották az ablaknál.

Övé a győzelem.

Lelevelek. Kérvények.

Az ember fáslis, hasogató fejjel üldögélt a szobában.

Kint bömbölt a forgalom, becsengett az új főnök baritonja.

Az asszony cókókos ruhajavitó műhelyt rendezett be az asztalon. Ha az ember felé kérdezett:

— Óh, de unalmas így az élet. Semmit! Semmit se csinálok. . .

Néha ő kérdezett a gyerekek sorsáról.

Az ember hirtelen, mintha elaludt volna.

Csőnd.

A levegő tele volt a hazugság kényelmetlen melegével.

És tovább. . .

Az asszony uj, emberes fehérműt szabdált az utra készülő fiának.

Polgári lakás a szegényebbek negyedében. Kifelé nagy mutatások, belül serény fölfelé próbálkozások a lefelé lépcsőin. Kenyér, krumpli . . . buja, hagymás gőzök a kiszárvazott ablakoknak.

Néha levél Pistától, hosszú kicifrált kunyorálásokkal.

Annácska már hivatalba jár délután kettőig. Az anya otthon robotol. A világító udvar ablakánál ül regeltől estig vakulásig szorgalommal az olcsó, naiv kézimunkák fölött. Az asztalkán terítő egészen a padlóig, mint egy süjjesztő fölött.

Néha bejönnek a szomszédok s az asztal ilyenkor elnyeli a mesterséget.

Az anya az elégedettség kényelmével hintál a széken.

— Ábrándozok kicsit az én Pistámról!

A szomszéd asszony tapogatódzón:

— De azért mégis csak sokba kerül az ilyen pálya.

— Nagyon alacsony rendű gondolkodás. Az anyának kötelességei vannak! . . . A jó anyának mindene a gyerekeié.

— És a kisasszony?

A beszélgetés egyre mélyebbé és tarthatatlannabbá fejlődik. Az anya már nem felel, erre, arra próbálkozik más téma után, aztán panaszkodni kezd a fejére, végre is kinézi, elharapdálja a másikat.

A hosszú, fehér tük masinásan bukdácsolnak estig.

Fogadalmas hallgatás. Kifelé, mintha tragédiás titkok plántálódnának a falak között.

A cseléd kövér pletykafalatokkal szomszédol a folyosón.

Este felé az anya fátyol alatt, kis bőrtáskával sétálni megy . . . a házban mindenki tudja, a kézimunkát szállítja.

Halk, csufolódó vihorászások utána.

Annácska is találkozik mindig valaki édes száju asszonnyal a kapuban. Köszönnek neki előre, dörögölöznek, minthacsak váraoztak volna rá.

— Honnan?

— Irodából.

— Irodából??

— Egy lánynak ennyit dolgozni!

A szavak rábógáncskodtak és magával vitte őket föl-föl az elszenesedett lépcsőkön.

Az anya már váraozott rá az asztalnál.

— Megkéstél Annácska! Mi az?

— Késő van?

— Mintha titkolnál valamit előttem. . . az utóbbi időben nem egészen értelek. . .

Annácskából egy este kicsordult a sirás hangosan, szelesen:

— Anyácskám! — egészen elvesztette magát — én szerelem, nagyon szerelem. . .

— Azt a . . .

— Szeretem!

Az anya már látta őket egymáshoz bujtan az utcán, rendes fiatalembernek nézte s most mégis prédikátorosan:

— Vigyázz, Annácskám, vigyázz! Az emberek egészen mások, mint amilyeneknek mutatják magukat. Kicsoda, micsoda ez az ember?! — és mindjárt a másik végletről — Nesze olvasd el a bátyád levelét . . . meglopták szegényt, valami fontos dolgot a szerelvényéből . . . megint pénz, pénz, pénz!! . . . És miből?

— Miért nem jött el ő maga? — kérdezi Annácska rosszalón — Hiszen itt van velünk egy városban, minek ezek a hosszú, titokzatos levelek!?

Az anya sértődötten:

— Ó, kérni? Nem! Nem, még az anyjától sincs ereje. Ebben is egészen hozzám hasonlít. Inkább meghalni éhen, a szeméten, mint valaki előtt személyesen megalázkodni! . . . De lásd gyerekem már nem mehet soká, már én se bírom, már felét se bírom a munkának. És mi lesz ezután? Ma délután kétszer otthon kellett hagynom . . . mintha hályog ülne a vén szemeimre. Én istenem! Én istenem!

Annácska fölé menyeket teregetett a szerelem.

— Nem baj anyácska! — mondta felnyújtózva, mintha szállfák sugárzanának a tagjaiból — Ne félj, majd én!!

Ez a nap egészen érte, a soha ki nem elégíthető harmadikért indította el a két asszonyt.

Annácska szeszélyes új reményeken szédült és dolgozott estlig.

Otthon ezt mondta neki az anyja:

— Ezért szerettelek mindig! A szivedért.

Havonta egyszer haza jött a fiu. Hetyke fiatal katona . . . A többiek hallgattak csak ő . . . csak ő . . .

Az anyja elfelejtkezett, öreg fejjel nézte és aranyló fénykévéket látott a szőke feje körül.

Véletlenül egyszer Annácska udvarlójával is összetalálkozott. Két egészen más karakterű ember, nem bírták egymást.

Annácska is a bátya ellen:

— Te katona vagy, nem értesz az ilyenhez! A fiatal ember győztesen:

— Önnek különben sem szabad politizálni. A katonának — — — hagyjuk, különben még párbaj lesz belőle.

— Párbaj!!

Mikor elment újra pénzt kért az anyjától, nyiltan, szinte tüntetőn:

— Hiszen dolgoztok! Mit veritek úgy a fogatokhoz a garast!

Sok minden határozatott el ezen az estén.

Annácska keseredett a bátyjától.

Az anya haragot vetett a fiatal ember után:

— Szájas majom!

Aztán sokáig maradékos idegen zsöngék hangban és pillantásokban.

Pista már hadnagy volt és ment csámpás elbuktató tántorgással a maga útján.

Egy este így a vőlegény:

— Hallottam, hogy a bátyját tiszti bíróság elé állították valami nőügyben — — — alighanem lefojazzák!

Másodszor:

— Bíróság elé állították kártyaügyben.

Annácska tehetetlenül magába koporsozta a híreket. Igazak voltak, de (hála istennek) semmi komolyabb nem történt belőlük.

Pistán ragyogtak a sárga sujtások.

Aztán mégis:

Annácska a nagyfejű hadnagytól mindent tudott. Harmadik bíróság, a nagy strájk alatt valami bolond kávéházi szónoklatért. Mekkora erő kell ehhez! Más már régen föbe durrantotta volna magát.

Hazacsuszott az anyjához.

Még glóriásabb figurának.

— — — Mennyi különféle hit, hazugság, amik sohasem fognak összemósódni.

Az anya így valami nagy magányosságból:

— Ha most élne szegény apátok!

Annácska nem emlékszik az apjára. Valami nehéz víziók élnek benne és ez most a bátya ellen is . . . A hideg láz játszott benne.

Éjjel sokáig nem tudott elaludni. Fájt neki az anyja és magának önmaga.

Takaródzott.

Valami nagy, eleven kérdőjelek megújra felásták a szemit. (FOLYTATJUK.)

MUNKA

Csörgéssel sikít magának utat,
elevátorokba rugtatja a karját,
dinamit térde hegyet feszít fel a földről,
hajának lobogása gőzmalmot hajt,
szeme a bolygók járását figyeli.

Munka!

Emberek! Testvérek! Összefogottak!
sejt vagytok a testén!

protoplaszma szívetek nem magába visszafolyó,
kósza vérerecskét hajszol körbe,
csepp a zugóban a szívetek,
és együttmozdulástok löki az életet
és lököbe-terülés az életetek.

Ti, egy csomó ember, tán vasmunkások,
vagy kazánfűtők, ti a kéz vagytok,
ti kő örök, a comb, ti tudósok, a szem.
De nem vagytok magatokban
se kéz, se comb, se szem,
ugy lesatnyadt, száradó csont vagytok,
magába ernyedte tehetetlenség!

De testté ölelkeznek a sejtek,
asszimilálják az eledelt,
megindul a vérkeringés, az élet.
Emberek! Testvérek!
Összefogottan ti vagytok az élet.

KÖLTŐK!

Költők!

Mért, hogy vizionálni kell, ha messze akarunk látni,
lázasan dadogni fel vérző képeket a tudat alól?
és utópiákba kell ejteni tette születt, érdemes
energiánk?

Hiszen belőlünk sarjadzik minden, ami jön —
ti ábrázoló geometriával akartok homunkuluszt mérni?
s költőnek véli magát mindegyik, ha kimondta, hogy
rossz ami van.

Ne Marxot emlegessétek örökösen és ne bujdatok
mögé.

Utat mutassatok és embert magatokban, napbalátót
és felhőncsalázót,

hiszen belőlünk sarjadzik minden, ami jön.
Egészséget és életörömös kurjantást várnak az
unokáink,

ne szentgyörgyködjetek levegősárkányokon és hidak
ép pillérét ne hason-
litgassátok telegráf-
póznához, se mese-
beli szörnyhöz,

ne pepecseljete gyűrött, fonákos szókézimunkán,
de feszítsétek a melleteket a szélnek,
hajrázzatok, napot igyatok és örömet trombitáljatok
mindenkinek és fel-
nyiló szem legyetek,

haragos élniakarás és szent utkövezés és minden
kincsek felkutatója,

bányászok vagytok, szenet és minden átfűtőt ti gyűj-
tötök,
utkövezésnél lecsapó szerszám vagytok — tegyen
ókulárét az orrára,
aki félti szemét —
és még jövendő ezerévek sulyosítják álmotok és
karotok izmát,
a jövendő ezerévek szele fujtatja munkára a tüdő-
töket,
kövezzétek az utat! az élnimuszajt tanítsátok, a tör-
tetés és hajrá igazát,
verjete fel minden
alvót, parancsoljátok
az eszmélést, az örö-
möt és a gondolatot!
FÖLDES JOLÁN.

MESE

A SZEGÉNY MEG A RAVASZ EMBERRŐL A
KALÁCSKAHUSU ASSZONYRÓL A FŰRŐL
A FÁRÓL A VIZESÉSRŐL; ÉLETRŐL HA-
LÁLRÓL.

Ihaj-nyihaj, ellötyent a nap az égen,
szegény ember harangot vet a nyaka köré,
szegény ember ihaj-nyihaj,
pipacsosra verejtékezi az utszélit,
ugy megyen a dühe mögött
öles furkósbottal.

Vizesés meg arra, eget-földet összecérnáz
s vörös — kék — zöld — sárga
tarkóttan,
tájba illegeti a két marionettes szemét.

De a szegény ember csak mondja:
Hej! Uram! Uram! a jebuzeusát,
de mondom, becsaptad te a szegény embert.
Hő! megdühül erre az öreg isten
s úgy fejenbillenti a szegény embert
mázsányi jég szemmel:
hogy menten elharapta a nyelvét.
— Csaptam bizony az öregapádat
kedves szegin embör.
Szegin embör lenyelle a nyelvit éhiben.
Akkor kérdi jószágosan az uristen:
— Éhes vagy még szegin embör?
De bizony nem tudott felelni a szegin embör,
dehogyan is tudott volna!

Hű! de megdühül erre duplán az uristen:
— Mérr nem felelsz, te szegin embör?
De a szegin embör
mérgiben
káromkodott cifrát magába.
De haj! olajat a tűzre!
Mert akkor egyszeribe
az a magas isten!
olyan vakító vörösre dörgölte felét az éggömbnek,
hogy a szegin embör,
szisszenve,
csak becsucsorította a jobbik szemét.
— Te büszke állat!
S aztán még olyan utat rakott eléje,
hogy nyomoruság volt.
Kedves szegin embör.

Hát
megyen a szegin embör a vénasszonyképü uton,
vadszeder meg bádögkrisztus
ólálkodtak rá az árok elszallagodásában,
kócos akácfa rájacsilingelték az ernyedtségüket,
de jobbról-balról tág katlanba fogták
a karminpiros domboldalok is
egész az ég megrajzolt pereméig.
Hiszen a mindenség hiánytalanságán
nem is sopánkodott a szegin embör,
mert csak látta:
a falatlanságba cipelt uri tanyákon
kánáni szőlőgerezdekkel harangozott a szél.
Hogy mégis sirt a lelke? Hogy mégis piros verejték
csurgott a szeméből?
Hej! felnézett a napra,
de a nap vörös szurokkal csatornázta rá röhejes
kedvét,

lepökött a földre,
s a föld szöges teknőbe homorult a kinja alá,
akkor a felszemével mégegyszer végigsikált a
karcsu szilva-sátrakon
s a sárga ringlókon
és elkomorodott:
Mert ő egyszer a csillagokig harapja
éhséges terhességét
s behamzsolja ezt a rajta vett világot.
Most csak ment.
És sokáig nem is marta a kedvét
a mákszemnyi eszével.
Mert az utja elkanyarodásában csak látta
ravasz ember
hiába kurblizza röhögő masináját.
De mint aki semmit se neszelt,
ment, ment, mint annakelőtte.
De a ravasz ember csak látásba ernyőzi a szemét

s olyan vihorászót füttyent, hogy labdázó kedvébe
kapja a szélkavarcot.

Mert szélvakarcs meg fű, meg isten, mind jóba szeret-
tek lenni a ravasz emberrel.

És a szélvakarcs csak furulyázta a szegény em-
bernek:

— Ó te szerencsétlen szegény ember! Ha most segi-
teni tudnál a ravasz emberen, egész életedre meg-
örvendeznél.

Szegény ember szorosabbra kapta a gatyáját:

— Hogy tudnék-e? Hé! öcsém! annak ő a megmond-
hatója. Csakhogy elég volt! Mégegyszer nem meszel
be a bitang!

És csak rákanyarodott a másfelé utra.

De akkor a zöld fű méteres viperákba sziszegte magát
és mondta:

— Ugy megcsiklandozom a lábadszárát, hogy attól
koldulsz! Mars másfelé!

Akkor rátaposott a viperafejü före:

— Csiklandozod az öregapádat!

De menten olyan szél kerekedett, hogy visszára
fordította a szegény ember képit; s a lábai, ó ezek
a gyalázatos dögök csak elindultak a kifordított mel-
lével a ravasz emberhez.

Minden ut megindult vele, hogy belekanyarodjék a
ravasz ember utjába.

A ravasz ember pedig vihogott és megveregette a
szegény ember vállát:

— Hát ide nézz, te szegény ember; dobd fel
azt a nehéz subát a kocsira, neked is könnyebb
lesz, aztán majd együtt betöljük valamerre.

Szegény ember földre töviszte a szemét.

— Hát egy forintért megteszed-e?

Szegény embernek felragyogott a képe.

Utána nyult:

— He, he, he — nevetett a ravasz ember és
akkorát dobolt a pocakján, hogy no.

— Na jól van, te szegény ember, majd odahaza
megkapod.

Szegény ember pedig kötelel fűzött a masina
elejébe és befogta magát.

De a ravasz ember nem hogy segített volna, még
ő is beleült a masinába:

— Én majd kormányozok, kedves szegény ember.
Ész is kell ehhez a masinához, nem csak erőlködés.
És úgy tett, mintha tényleg kormányozná a szegény
embert.

II.

Mindig korom volt az ég fölöttük,
mindig dohogott alattuk a kigödrözött föld,
sűrű, nedves masszában uszott körülöttük a levegő.

A szűk utcákon inaroppant öregek mázsás vaskosarokat rudaztak a vállaikra,

azokban pedig vörös parázs volt,
egy kilométeres átmérőjű malomkőre zuhogott a csatorna,

s a karimája körül pötöm emberkék köszörűsködtek, acélhálók bedrótozták az eget fölöttük,
s vagonokban lekorcsolyázott rajtuk a szén,
petróleum-kazánok fertőztek a széleken,
a benzin, az acél, a füst!

és mindenfelől lihegő daruk fenyegettek följük.
A mocskos közökben pedig kalapált a millió kis élet.
A műhelyek vonalzósz tűzfalai körül trapézos házikókban

vergődtek az asszonyok.

A konyhákban!

A sparthetek kimarták a ragyogó szép szemüket,
a kölykök kiszivattyúzták a kemény, husos mellüket,
a lábaik elgémberedtek,

már mást se tudtak
a karjukon a kölykökkel, álltak vártásan
és vesztettül kavartak a kanalakkal.

Egyik ilyen házban lakott a kalácskahusu, a szegény ember felesége.

Éppen szoptatta a gyereket, amikor a masinával a ház elé küzködött a szegény ember.

Mindjárt jöttek emberek és nekiestek a masinának.
A ravasz ember elküldte a szegény embert olajért.
Nagyon vicsoritott a kalácskahusura.

Ő volt az egyedüli fehérarcú fiatalasszony,

A ravasz ember majdnem felfalta a szemivel:

— Milyen szép bimbóid vannak, szegin ember szegin felesége — mondta a kalácskahusunak.

Az meg kacagott és akkor kibuggyant a melle a gyerek szájából és a forró fehér nedv végigcsurgott.

A ravasz embernek csak úgy nyálkázott a kedve:

— Mi örömed neked, szegin ember szépséges felesége? Látod, ha velem jönnél ezen a masinán, palotában lagnál, soha nem engednék a konyhába és nem volna ilyen tökfajú gyereked, aki kiszívja a fehér véredet és elrondítja az arcodat. Gyere velem, kalácskahusu, nem bánod meg.

— Nem megyek én. Azt mondják, te vagy a ravasz ember.

— Dehogyan mondják. Én vagyok az együgyű Mihá.

Közben pedig az asszony szépen elfektette a kosárkába a gyereket és lábujjhegyről mondta:

— Menj, menj, te ilyen-olyan ember. Ne gyere utánam.

— De bizony jövök, itt vagyok, jövök, huj, huj, bekaplak — és csiklandozni kezdte a kalácskahusut.

Szegin ember így nem tudott csiklandozni.

Hazajön a szegin embőr; se asszony, se forint.

Hej! egyszeribe akkorát ordított:

beomlott a háza!

Hi! odafulladt a gyereke!

Hu! összeszaladt a sok ember.

Huj! csillogott-villogott a kapa, a fűrész, a csákány.

Huj! összekomorodtak a ravasz emberre!

Mind az összes ravasz emberekre.

De akkor felfordult a nagy tintatartó.

tintás lett a képük, az ökrök is tintásak lettek.

a házak, a tűz és a levegő.

És minden az eszükbe jutott.

Már messziről morogtak.

A karcsu palotából kiháncoltak a brácsák.

Rózsaszínű tajtékkőből volt az egész.

Fénycsokrok színesen rakélták a legmagasabb póznákon.

De a kert rózsabokrosan eléjük állott:

— Mit akartok? Pfuj, de olajszagotok van!

És lehervadtak a tövisei.

A kerítés eléjük sodronyozott:

— Bitangok! Vissza a műhelyekbe!

— Adjátok vissza... vissza... — és végigbődült a vidék.

Megálltak. A nagy vaskosarokból parazslott a tűz.

Egyenként kitépték a rácspálcákat.

Semmit sem szóltak, csak mentek előre.

Akkor tizen belerugtak a porbahullott fejükbe. És véres lett a föld.

Csak mentek a palotának.

Akkor a pap prédikálni kezdett

és megdobálták tüzes parázssal:

— Mindent vissza... adjátok vissza mindent!...

Hátulról elérték a palotát.

És mögéje háttereztek a tüzet, amit előbb szépen kicsipkéztek,

hogy szimmetrikus legyen.

Mindenkit felfogtak a tüzes kosarakkal, ha kiugráltak.

És álltak bálványosan a kapuk körül, amíg egymásra ölelkeztek a falak, s a tető a padlóval.

Akkor még álltak, körülnéztek és elindultak.

Vitték a kalácskahusu asszonyt és mindent,

mentek és énekeltek a göncölszekér alatt,

a vizek körül, a fák alatt,

a földön, a földön.

BARTA SÁNDOR.

ATHEISTA ÉNEK.

Ember! te elmehetsz az északi jeges vidékek honába
megfigyelheted a mágnestű ideges rángásait a föld
különböző pontjain
elrémülhetsz Afrika rettentő őserdőin, hol örök a
harc és gyilkolásból fakad
az élet.
liának fojtogatják egymást és bent borzalmas fél-
homály torpad míg kint a
pusztán örjög a nap...
vagy csendes éjjel ott lehetsz a véghetetlen füvel
benőtt síkságon
mikor óriás hold emelkedik titokzatosan az ég
közepére
és dermedt fénybe fagyasztja a csend-borzolta
mezőt
és hallgat minden az éjszaka tengerében szivetrázó
hallgatással
és a távolban nagy, futó, néma vadállatok árnyai
ingadoznak a halálos su-
gárzásban...
vagy nézheted vizek tornyosuló játékában a tenger
örök nyugtalanságát,
a déli égbolt szikrázó csillagjainak szabályos köreit,
napot és holdat, várost és sivatagot...
ó! borus és vig tarka színjátékokat nézhetsz
de lelked örök szomorúságát el nem hagyod soha.
Mert komor és nehéz mérgekkel itat bennünket
az élet
s mi feszült inakkal küzdünk, lopunk, csalunk és
hazudunk
keresztrefeszítjük egymást s ha találkozunk baljós
fény villan a szemünkben
mert ó! jaj! mindenki egyedül van és hiába kiál-
tunk testvér után a pusztá-
ban
hordja mindenki a maga keresztjét s a napok vas-
kapcsába szorítva
taszigalódunk a sir felé a remény vak fátylát tartva
szemünk elé
mig majd eljön a nap mikor mindenenk beteljesednek
s a nagy földanyag megszólal:
„Mindent én adok és mindent én fogadok be
és nincs más csak én.
Jöjj hát fáradt rokkant, nyujtózz ki vigán és merészen
puha az én ölem és minden játékos ide tér meg.
Hiszen álmodtál párszor merészet és szabadot
megborzongtál néha az örökkévalóság hűs lehelletétől
elgondoltad az eget és poklot, istent és végtelent.
Mit akarsz hát többet?
Ez a sorsod és az élet.

Aludj most, bölcső leszek én s te a gyermek
s fölébredsz majd az örökkévaló semmi partján.”

És ekkor tompa, repesztő zugással minden elszakad
vad haldoklással merülünk el az emlékek sóhajos
tavába,
de napok, holdak, csillagok tovább járnak az ég
ösvényeit
csak te nem leszel soha, soha többé, örökre...

KOMJÁTHY ALADÁR

SZOMORU

Mámorfalt életet nyikorognak hamis fogak
hegedül a megsavanyodott nevetés:

Visszhang a múlt
: szépasszony!
a csecsbimbók kileveleztek az utcakövön
(reszelős szemfogak)
: házasság
fürtökreszabdalt fejben szöcske
: szerető!!
Koporsóba falazni!!!
.... Kiért??

A lemondás választóján:
haragosra döglött fejjel
valami derékbarugott
(elsírt multért gyereket bögyösködni)
föllidérceznek
: bárgyura taglózott suhanc
cseresznyeszemek nyalakodnak
: gummilabdás arc
kipukkant
himre acsarkodik
láncos husát életre csalni!!
Fölöttünk lehullt a gyászfordina.

ÉBREDÉSRE

Látom: megvert hátadon kutya vonít
(ki simogatta el a hegeket?)
erőlködésbekajlott ujjak nem hagynak nyugtot.
Vén jószág! Anya!
Hallom: az imárapocsolt rozoga szerszámokat
csak Te! Fiaisten!!
lábad elé teritem a réteket!
Az ígézet küzdelemre szurja a szívet

tédrerokkant engedelmisséget méregbeszorított ököl
fojtogat:

tétova meduzafej mered az anyára.

Jaj! Mi az!! Fiu!!

Majd ha te szoptatsz életre! Ne bánts!

Kisopánkodott könyörület

épigmagasztalás

döfköd halálra utnakindulókat.

— dorong!!! ütni!!!

mert

légiókban mindenhatóság fuldoklik

idegen akaratok pállott vizében.

Ujvilágba!!

Kipányvázni!!

mi összekoheziózott veled

(atya szentlélek fiu)

utálat öklökkel szidlak

A bünökönyve üres.

ELINDULÁS

Görbére erőszakolt kard derékba feszül

elakasztott express botlik megállásra

— láncrakötött medveorr —

a fejek elefántcsontu viasztablái

a rájukzuhant erőket próbálják visszapattintani

világi játékká!!

— rájuk terhesegett az ég! —

Furkálások lyukakba igyekeznek

cérnán kifütyült tudás

kapkod orkántorokért.

Vérkötelek!

pattanásra vastagodnak

— cinogásra kényszerül! —

Bezárt poklok

sorakoznak

behadonászott energiák

rohamra

dörömbölnek

léces mell

recseg

— heringre préseli magát az akció! —

Lefülett! Fájás!! Egyensúly!!

Végre:

pehely gravitál: ide —: oda

(mérleg)

: kiobbantó iniciatív gyújtás

öles ajtó börtönéről ivbelendül.

KUDLÁK LAJOS

A TELJES SZINPAD

DRAMATURGIA MÁSODIK RÉSZÉ*

IV.

A függöny előtt.

Nézőtér. Színház. Emberek befogadására hivatott zárt térség, amely magabagyüjti az embereket avval a céllal, hogy a függöny mögött lejátszandó drámát nekik adja; őket a dráma tragikus vagy komikus életéhez fölemelje. Magabagyüjti azért, hogy minden egyesnek egyformán adhasson az egészből; hogy minden egyest elszakítson individualitásának szűk lehetőségkörzetéből, és fölemelje oda, ahol az egy tudatos sejtje egy tudatos életközösség alapján összetevődött momentaritásnak. A saját egységébe akarja felszivni, a saját általános egységébe bekoncentrálni az individumok gyülekezetét: nem emberekhez, hanem az emberhez akar szólni, mert nem embereket ad, hanem az *embert*.

A magabagyüjtésnek végső tendenciája az egybegyűjtöttek egybehangelése: a tömegesítés.

Tömegesítés: csak hogy nem az utca egy tömegbe verődöttségének mindennapiságával, ahol esetleg egy-egy eszme, egy-egy kívánság követelés stb. tartja együtt az együvé gyűlteket (népgyűlés, tüntetés tömegei) — hanem az a tömegesítés, ahol a tömegé összeforrás az emberi psziché alapérzéseinek egy, közös intenzitású megélésében válik eggyé, s elmossa nem csak az individuális különbözőségeket határait, hanem az alapérzésekből nőtt kaszti, faji, különbözőségeket megnyilvánulásait is.

Ez az egységesítő alapérzés itt ugyanaz (s ugyanaz marad a színpad történetében mindvégig) amely a dráma megszületését hozta fel a primitív emberi lélekből: az *öröm*, az *életöröm* érzése.

Az *életöröm*: *önmagában, mint az öröm expresszív hangjainak és gesztusainak cselekvésekbe szélesedése; vagy mint az ellenkező póluson, a fájdalomban, szenvedésben megtört életöröm tragédiája a cselekvések során.*

Erre a legszélesebb emberi alapra épülő tömegesítés elsőrendű pszichológiai indítója természetesen a dráma. A színház (nézőtér) csak a lehetőségeket adja a tömegesítés megtörténhetéséhez. Megadja a lehetőséget egyrészt, előkészít másrészt a nagy emberi találkozás ünnepére.

* Az első rész a *MA* folyóirat 4-ik (áprilisi) számában.

Hogy ezt a hivatását beteljesíthesse, formájában a következő követelményeknek kell megfelelnie:

1.) Nagyságában ki kell egyenlítenie azokat a differenciákat, amelyek a színpadnak bizonyos távolságot igénylő, de bizonyos távolságot meg nem haladható követelése, s a drámának bizonyos minimális (tömeggé egyesíthető) emberszámot követelése közt van. Tehát: se nem az individualizmusból és arisztokratizmusból fejlődött *intim színház*; se nem a durvább tömeghatásokkal dolgozó *aréna* — hanem arénaszerűen épült intimszínház. Azaz: olyan megépítettségű színház, ahol a sok néző elhelyezhetőse dacára sem vész el a játéknak ugynevezett „intimsége”: a mozdulat plasztikai, a hang modulációbéli finomságai.

2.) Ebből következően elesnek elsősorban a páholsorok, s elesnek az emeletek. De elesnek azért is, mert azt az embercsoportot, amelyet egy tömeggé akarunk egyesíteni, nem lehet ilyen ketrecekkel elkülöníteni.

3.) Egyszerűnek kell lennie. Oszlopok, cirádák, freskók stb. nélkül, egy szinte hangoltan egyszerűnek. És:

4.) Bezáró formáiban momentális hatásának.

V.

A függöny szétmegy.

Mögötte az élet problémáinak koncentrikus cselekvésbe nyilvánulására adott térlehetőség. Mint matéria: elsősorban tér. Mint abstraktum: keret.

Keret egy a mi életünkből kiszakított lélettöbblét számára, amely lélettöbblét a maga *cselekvős valóságában fog megmutatkozni* ebben a keretben.

A függöny tehát szétmegy, s mi egyszerre szembetaláljuk magunkat valamivel, ami lényegében nem idegen ugyan, pillanatnyilag azonban mindenesetre távol áll tőlünk; távol áll elsősorban a még nem tudottságával, másodsorban abban, hogy érzékelhető valakik, külön életet élő, testi és személyi tulajdonságokkal bíró emberek fogják lejátszatni (saját énjükkel) nekünk. De távol áll legfőként azért, mert fölöttünk van, ha belülünk, a mi életünkből tudatosodott is fölénk, s célja az, hogy magához emeljen minket. Magához emeljen, az ő megtisztult, logikus, cselekvős világába.

Az a tér tehát, ahol élünk éled ez a világ, felettünk álló, tőlünk elkülönült tér kell, legyen. Az elkülönültsége pedig hangsúlyoztassék ki. Az ettől a világtól elválasztó függöny (vagy akár, mint egyesek akarják — kapu) szétnyílik: — ez ne azt jelentse, hogy: „most hozzátok megyek”, hanem azt: „vigyáz-

zatok! én több vagyok mint a ti köznapi világotok; felettetek állok, s itt várlak titeket — jöjjetek hozzám, ha tudtok. —“

Az előadás megkezdése megoldásában ez: sötétüljön el teljesen a nézőtér, színpad, minden. Amikor az összegyűlt emberekre boruló sötétség már kiváltotta egyrészt a gondolatilag egymáshoz tartozás érzését (tehát tömeggé egyesítette őket) másrészt ki-zökkentette őket a mindennapi mívoltuk ünnepies-ségtelenségéből (ehez 20—40 másodperc elegendő így) — *akkor menjen szét a függöny, a teljesen sötét színpad előtt*. A nyitott színpad (a rajta levő játzszokkal) *így világosodjék ki*, hogy mint egy meglevenedett vízió jelenhessék meg a néző előtt: a saját életének koncentrikus értékeit meglevenítő vízió.

Tehát: *mint egy vízió!*

Mert, hogy nem vízió, hanem ennél sokkal több, sokkal igazabb, sokkal élőbb, a dráma meghatározásából nyilvánvaló volt. A megjelenítés víziószerű hatására azért van szükség, hogy a színpadon történő plusz, s a tömeg pszichéjének fogékonysága közt épp a víziószerűség teremtsen meg azt az összekötő kapcsolatot, amely a megnézéstől, végighallgatástól s az ezekből adódó „tömeghatásoktól” (az első részben említett) *együttéléshez* vezet.

A drámának ez a víziószerű megjelenési szükségessége determinálja a megjelenés helyét: a színpadot — a teret.

Olyan legyen ez a tér, amelyen semmi más, csak ez a vízió jelenhet meg, s olyan legyen, hogy a rajta éledő vízió sehol másut, kizárólag benne történhessék meg. Ezen szükségszerűség elhitése-
nek egyedüli eszköze a szuggesztio. Ugyanaz a szuggesztivitás, amely a drámai cselekmény tragikumba csucsosodását vezeti végig a logika és pszichologia megmásíthatatlan törvényszerűségével.

Ott pszichologia — itt formaértékek.

Ott emberek — itt a matematika és geometria törvényeiből születő vonalak, formák; vonal — forma relációk; s az emberi érzésekkel quadrans pikturalis lehetőségek: színek.

Szemmel érzékelhető *egybefogói* azoknak az érzéseknek, amelyek drámába tudatosodott kifejezői az életnek.

Nem illusztrálói sem az érzéseknek, sem a cselekménynek, sem a cselekmény milliójának (ez, mivel helyhez kötött cselekmény nem jogosult, a kozmoszt illusztrálni akaráshoz vezetne) hanem a szó legtisztább értelmében vett szimbolomai a dráma világának. (A megkövetelt egybefogás természetszerűleg vezet ehez a szimbólumhoz.) Olyan szimbolomai, amelyek nem jelentik (illetve kifelé nem akarják jelenteni) ennek vagy annak az érzésnek vizuális

képét, hanem jelzik az érzés és tudatformákhoz adódó tér materiális megjelenését.

Vonalaikban és formáikban materiálisan is lezárják a dráma pszihikai lezártágát; színeikben pedig hozzásegítik a nézőt ahoz a lélekálapothoz, amelyet a dráma kivált belőlük, s amely lélekállapot, ha csak homályosan is, de mindig színhatásokkal jelentkezik, s a színekben tisztul le.

A színpad tehát vonalakkal, formákkal és színekkel lezárt tér.

A keresztülvitelben: tér, amelyet vonalak, formák és az ezekben variált színek határolnak. A vonalak és formák a szuggesztivitáshoz vezető törvényszerűségeiből következő geometriaiak, a naturális vonal és formalehetőségek teljes mellőzésével. Síkok, az architektúra geometriájával épültek, fából és drapériából. Nem falak, nem is falakat utánozók: *a saját materiájuk anyagi tulajdonságait szigorúan megtartó síkok.* Nem égboltok, nem is égboltot utánozó körhorizontok: *a saját materiájuk anyagi tulajdonságait szigorúan megtartó körülhatárolói a színpad által adott térnek.* Nem fák, nem lombok, nem utcák, tájak, házak stb. s nem is ezeket utánozók: *a saját anyagukkal jelzői valaminek,* ami nem fa, ház stb., hanem érzete az erdő, a város, a tenger stb. pszihikális tulajdonságának.

Mert: egy színes függöny, egy színes drapériából összetevődő színharmonia (vagy szín diszszonancia) megadhatja nekem a lehetőséget ugyanarra a lélekállapotra, amit a tengerpart, erdő stb. válthat ki belőlem; míg az ezeket utánozó kulissza soha. Még a mai színpad legtokéletesebb fegyvere a körhorizont se, dacára minden momentalitásra hajlandóságának, mert ez is képet ad és nem képzetet kelt fel elsősorban.

És ez legyen a színpad elsőrendű célja: nem képet adni, hanem képzeteket jelezni; mégpedig ugyanazon képzetek összességét a látóhártyán keresztül, amit a dialogusok végeredménye vált ki a dobhártyán keresztül.

Ezen cél elérésére pedig csak egy eszköz segíti a színpadot. Az egyszerűség. Egyszerűség: színben, vonalban formában, világításban. Az egyszerűség keresése ezekben az eszközökben mindig az alapértékekhez vezet ismét: a geometriához, s a spektrum alapszínehez. A stilizáláshoz.

Csakhogy nem abban az értelemben, amikor a stilizálás meglevő formaértékeknek egy elképzelt új (mindenesetre egyszerűbbnek látszó) forma érdekében való megnyirbálását, szögletessé, gömbölyüvé, sík vagy reliefszerűvé faragását jelenti, vagyis meglevő (naturális) formákból kiindulva épít; hanem ellenkezőleg: úgy, hogy a geometriai és pikturális

alapértékeket véve kiindulási pontnak ezeket az alapértékeket használja fel önmagukban, s egymáshoz való legközvetlenebb viszonylataikban.

Az alapértékek egyszerűségükben magukban hordják a nagyság, a monumentalitás szuggesztíóját, s evvel a monumentalitással kapcsolódnak bele legszorosabban a dráma pszihikális életébe, s ennek az életnek világszemléleti alapra épültségéből következő monumentalitásába.

VI.

Az így életesező színpad aztán önmaga határozza meg azokat a világítási lehetőségeket, amelyeket megtűrhet.

Természetes, hogy a napfényt, holdfényt és minden más elhatárolt fényeshetőséget utánzó világítás itt lehetetlen. De lehetetlen a rembrandi fényelosztás is, amely képszerűséget ad, sőt képpé teszi a színpadot. A megoldást a kubisták fényanalízisével kell keresnünk, azon az alapon, amely nem tűri az esetlegességet, csak a törvényt.

Számolni kell avval a fényvel, hogy a színpad élő emberekkel dolgozik, akiknek életmegnyilvánulási formája (a hang mellett) a mozdulat, amely mozdulatnak nem szabad elvesznie semmilyen „hatásosnak” ígérkező világítási trükk kedvéért sem — de számolni kell viszont avval is, hogy az erős, direkt világításban a tárgyak és emberek elveszítik plasztikájuk teljességét, s kisebbekké zsugorodnak.

Ez irányban nagyon egészséges alaphoz kiinduló kísérletezés volt a Fortuny világítási szisztémája; de ott a végcél a természetességre törekvés maradt.

A teljes színpad szempontjából csak az elért eredmények materiális értékei jöhetnek számításba (teljesen eltekintve az eredmények pszihikális alkalmazásaitól).

Ezek az értékek: a kétoldalról beeső indirekt fény alkalmazása; a rivalda és szuffita világítás ki-küszöbölése, és a fénynek egy központba koncentrációja (különböző fényeredők sugarainak egy központba gyűjtése), hogy a központban mozgó alakok mintegy magukból sugározzák szét a fényt, s ezáltal kiemelhessék a már említett víziószerűséget.

(Az egyszerű síkokkal dolgozó színpadon önmagától adódik a síkok színes megvilágításának problémája. A színes világítással a játék alatt, a cselekmény pszichológiáját követve, változhatnak, fejlődhetnek a drapériák színei, ami egyrészt nagy előny, különösen a víziószerűség szempontjából, másrészt azonban, trükké fajulhatósága következtében, sok

veszélyt is hozhat az egyszerűség, s a teljesség szempontjából.

Ez a probléma azonban már nem elsősorban fényprobléma (— a fény itt csak másodrendű eszköz —) s ezért nem is tárgyaljuk itt.)

MÁCZA JÁNOS.

BAZILIKA

A láthatárt gyökeréig kiszivta
S konok uzsorásként keretezte be a tájat
S ráült,
Keresztjével felszurt minden szívet,
Könyörtelen harangján rángott minden érző báb,
Masszája úgy dermedt a térben,
Hogy minden szemben csodálatot visszhangzott.
Igy magasodott sárgává szentesült börtönök közül:
Papnevelde, primási palota, kanonoklak.
S tömjénesen uralgott alkonyok színáldozásán,
S félelmesen bukott bele a hitgerjedt estbe.
(Tövében, sötét bencések sétatuján,
Aristokratás gesztusokkal simították szét a Gondolatot
A komoly tanárok!)
De éjjel egyre törpült és ilyenkor
Rákacagott a Szent—Tamás:
S minden nagy áhítal lobogva gyul föl
Tul amott: érzéki sikongás, bordélylányok vad tánca
S fiatal legények gyült erőikkel tobzódnak;
Ó be elsatnyult a bazilika!
Óh be riadtan eszmél majd a leleplező hajnalon!
Én most tépetten futkosok a hidakon
S bazilikásodik bennem a vajudó Jövő!
Ember-szivem harangja majd fölkelte e nyütt,
Álomkóros várost, s e rut vérszívó
E fojtogató Bazilika is betölti sorsát.
Átadja az éjszakás monumentalitást!
S megszabadul
S ti is lehasalt bús gebék, érzelő szenteskedők
Megszabadultok;
Nem zárja be a szemhatárt, nem ül rá:
Minden kinyil és magátul kitégul.
Fölboltosodik az Ember,
S megrendülten szívja magába a Végtelent.
(Nem kell áhítatát sarkantyuzni orgonás éjféli misének)
Szükülő fölriadásod oh guzsából kitémolygó ember,
Hiába mar még ostobán rossz különségeddel,
Nem dorogolhatja le merész viziom:
Látlak:
Egybezendülten fényesedsz
Tiszta monumentális ember!

KENGYELFUTÓ

Céltalanságig hajtott kengyelfutója
Meddő fájdalomnak ime kiállok:
Elég volt a makacs rohanásból
a semmiért, rongy nézettségért
akarom: nézzek!
akarom: lássak!
Ime: az alkonyat rengő erői
kitémolyognak az elvérzettség köréből
s diadalban harsan fel a kálvária.
Ime: a Duna táncos pikkelyei rezgőn zengik a mély
mozgásba teljesült
folytatódást,

s a lemosott köveze' közt
fennmaradt pocsolák folytatják az eget.
Kiteljesültség!
Már nem böngöm az Én vajudó keservét;
mert összeharsant tömegeből robbanón piroslik a
reggel,

se zengésben, ami zendül s e zendülésben,
ami zeng: elnyeli a sápkóros muzsikád,
hogy tüzes szemeid végre kinyilnak
s a láthatárok vad nyargalásán,
s a Tavasz mozgásba sodort erőin,
ime: beléd tágul a forradalmas Élet,
ime: kiköpöd mimes éned titkait,
s egybedobbansz,
Universumba célosodott kengyelfutó!
Mert így futják benned célá
forradalmukat a világok.

HAJÓS SÁNDOR

AZ UJ PLAKÁT.

A plakátot a postimpresszionizmus adta. Toulouse-Lautrec, Chéret és a többiek ennek az irány-
nak szélesfoltu harmóniáit vitték ki az uccára. Maga
az impresszionista kép még ezt sem bírta volna el,
mert a kis foltokból vibráló lágysága és kicsinyes-
sége egészen elveszett volna az ucca brutális erői
között. A postimpresszionista kép ép oly erőtlen volt,
ép úgy nem tudott megbirkózni az uccával, uralkodni
rajta, de legalább dekorativsége révén, azáltal hogy
egyszerűbb volt és nagyvonalabb, meg tudott állni
benne. Ez még nagyon kevés, nagyon távol van a
plakát igazi rendeltetésétől, attól hogy hatalmába
kerítve, legyűrve az utcát, tömegeket tudjon meg-
fogni és szuggerálni.

Az új festészetben minden lehetőség meg van arra, hogy ezt a plakátot megszüljesse. Mert ez az új festészet nem a természet komplikált formáival bibelődik, hanem keresi a primitív és önkényes, de annál beszédesebb, hársogó szavú formákat, amelyek nem csillogtatják ugyan meg a világ színes ruháját, de annál alkalmasabbak arra, hogy az embert betöltő és mozgó hatalmas élettérzéseket velítsék ki.

Az új festészet predesztinálva van a győzelmes plakátra, mert a piktúra már nem passzív természet, hanem harcra ember. Az új festészet nem a tárgyat hozza, hanem az eszmét és éppen ezért nem léphetett át eddig elég mélyen a plakátba. Az eszmék eddig magánosan röpködtek a tömeg fölött, nem tudtak vele összetalálkozni, hogy benne inkarnálódjanak, az igék még nem tudtak testté lenni. Az új festészet szelleme pedig nem tudott oda aljasodni, mint az impresszionizmus, hogy eladva magát, a fogpaszták és mozi-drámák legjobbságát kiabálja.

Azért az új plakát csak most indul, a jövőé még és a mai perspektívás napok csak a csiráját lökték ki magukból. Annyiban már meg van, amennyiben az új piktúra. Mert az új piktúra karaktere olyan, hogy nem kell külön plakátstílust kiválasztani magából. Az új festészet éppen azokat az erőket és formákat hozza, amelyeket a plakát kíván magának, hogy igazi plakát lehessen. Az új festészet monumentális, demonstratív és aktív, drámai erejű és egyszerűségű, csak ki kell mennie az utcára, hogy plakáttá legyen. Plakáttá a szó legjobb és leghelyesebb értelmében. Mert a plakát nem azt jelenti, mint eddig, hogy lármás, üresen rikoltó, szemtelen és semmitmondó, hanem: energikus kiáltás, az utca lelkébe öklöző agitáló akarat. A régi plakát toladó cégér, az új plakát a tömeg közé nyuló művészet.

Hogy az új művészet eddig alig tudott plakát lenni, annak egyszerű oka van. A plakát eddig vásári kikiáltó volt, nem pedig szellemi erők hirdetője. Az új plakát, mint az új festészet is, csak az új társadalom, az új vallás kibontakozásával fog nekilendülni és kifejlődni. Szerepe lesz: a tömegbe szuggereálni az új hitet, az új erkölcsöt, a szocializmus minden ideájának gyakorlatba valószínűsítése, segíteni vérré válni az új embert, az új rendet. Hirdetni a kultura alkalmait, a kulturális köteleességeket: a színházat, könyveket, tárlatokat, zene-előadásokat, népi ünnepélyeket etc. etc. Egyszóval a jövő plakát a kultura, a tömegkultura szolgálatában fog állni nem pedig, mint eddig, a kapitalista kereskedelmében.

Lelki tartalomban, a kifejezés mélységében nem lesz nivókülönbség, mint eddig, a plakát és a festmény között. A kifejezés eszközei és formája is közös lesz, de mégis a plakát szabadabb, mert első és fő-

célja a demonstráló kiáltás. Azonkívül a plakát aktuálisabb és éppen azért mulóbb is mint a piktúra. És itt fognak elválni, ezért fognak elkülönülni egymásból. Ami az új kulturának egy-egy gyakorlati detail megnyilvánulása, az új hitnek egy aktuális követelménye lesz, az plakátba fog kíváncsni. Ami az új szellem ideális lényegét, alapp princípiumát vagy maradandóbb nagyobb perspektívájúbb célját hirdeti az festménnyé lesz, mint az új festészet lényegéből következik majdnem bizonyos, hogy falfestménnyé lesz. Mert az új festészet szellemében összetalálkozva a tömegek lelkével, az életben is keresni fogja a találkozást. Nem bujhat el szalonok és tárlatszobák zugaiba, mint az impresszionista kép, hanem keresi a nagy nyilvánosságot, a tömegek szemét. A nagy dimenziókat, tág és nagy perspektívás helyeket. Az új kép csak a középületekben és rajtuk kívül a szabad ég alatt fogja tudni kifejteni maximális hatását, ahol nincs egyedül és uralkodhatik.

Az új freskó természetesen nagyobb méretű és tisztább, kiegyensúlyozottabb formájú lesz, mint az új plakát, de lényegükben egyek lesznek. A plakát lesz az aktuális freskó, a freskó pedig az immanensebb tartalmu, századokra szóló plakát.

A plakátnak és a freskónak ezt a viszonyát már tisztán demonstrálja néhány plakát, amely az utóbbi hetekben a budapesti utcák falaira került. Különösen Uitz Béla munkái: „Vörös katonák előre” és a Milleniumi emléken lévő két képe a falusi és a városi proletár. Az új társadalomnak, az új hitnek aktuális parancsoló szava, hogy véd meg az új hatalmat: plakát. A másik maradandóbb érvényű, az egymást kiegészítve termelő falusi és városi proletár szolidaritása: freskó. A plakát: „Vörös katonák előre” mutatja annak az igazságát is, hogy az új festészet ereje úgy, ahogy van demonstráló és szuggesztív plakát-erő. Az Uitz plakátja egy tiszta Uitz kép, mely monumentalitásával, erőteljes ritmusával és mozgalmasságával megfogja az utcát. Egy hibája, hogy igen nagy távlatra, az utca tulsó oldaláról való hatásra van komponálva, közelről nézve a katonák alsó teste nem elég mozgalmás. A többi plakát közül kettő tűnik ki. Az egyik Pór Bertalan hatalmas erejű és kitűnően megkonstruált munkája, a másik már régi, de az új plakát első fecskéje: Biró Mihály „Népszava embere”, amely a hosszú megszokás után sem veszített erejéből. Birónak egyik hadikölcsön plakátját utánozza Dankó, aki Meunico rakodó munkásának nyomott puskát a kezébe. Berény munkájának („Fegyverbe! Fegyverbe!”) elgondolása elcsépejt és triviális, művészi értéke is nagyon kevés.

HEVESY IVÁN

A MA KÖRÉBŐL.

ÉRTESETJÜK OLVASÓINKAT, hogy a „Ma” szerkesztősége, kiadóhivatala és képkiállítása az „Uj Szó” volt helyiségébe költözött (IV., Ferenciek-tere 9.) A szerkesztőséget és kiadóhivatalát érintő összes küldemények már az új címre küldendők. A költözködéssel és átalakításokkal járó munkálatok miatt egyelőre hetenként kétszer hétfőn és szerdán 4–6-ig tartunk szerkesztőségi órákat. Kéziratokat lehetőleg gépelt, de feltétlenül olvasható, tintával készült írással kérünk csak beküldeni. Akinek 2 héten belül levélbeli választ nem adunk, kéziratát a beküldéstől számított 4 héten belül a kiadóhivatalban átveheti. Kéziratok további megőrzését nem vállaljuk.

KIADÓHIVATALUNK felhívja az irodalom és művészet barátait előfizetésre és pártoló tagsági jegyek váltására. Az előfizetési díj egy évre 60 K, félévre 30 K, negyedévre 15 K. Pártoló tagsági díj egy évre 100 K.

A pártoló tagsági jegyek birtokosai a tagsági jegy érvényességi időtartama alatt külön előfizetési díj nélkül kapják lapunkat, évenként egy művész értékű műlapot kapnak ajándékkul és kiállításainkat ingyen látogathatják, stb., stb.

Ugyanitt hívjuk fel olvasóink figyelmét, hogy már ebből a számunkból is 30 számozott amatőr példányt készítettünk merített papíron különleges kivitelben. Egyes szám ára 10 K. Előjegyzéseket felvesz a kiadóhivatal.

A »MA« könyvei;

- A »MA« első lírai antológiája** (György Mátyás, Kassák Lajos, Komját Aladár, Lengyel József verseiből) ára ... K 10—
 Amatőr kiadás eredeti metszettel, az írók aláírásával, ára (elfogyott) ... K 20—
Garda József: Valaki játszik velük (dráma) ára ... K 3—
Mácsa János: Agitációs füzetek a Szinpadért ára ... K 2—
Szépán Árpád: Tüntetés (versek) ára K 5—, Amatőr ... K 10—
Barta Sándor: Vörös zászló (versek) ára K 5— (elfogyott) Amatőr ... K 10—
Kassák Lajos: Éposz Wagner Maszkjában (versek) ára ... K 4—
Kassák Lajos: Isten Báránykái (három egyfelvonásos) ára ... K 3—
Kassák Lajos: Életsíratás (novellák) ára ... K 10—
Kassák Lajos: Khalabresz csodálatos pupja (novellák) ára ... K 10—
Máttis Teutsch János: Linoleum albuma, száz számozott példány ára ... K 50—
 Amatőr példány merített papíron, a művész sajátkezű nyomásában és kézírásával, ára ... K 150—
Kahána Mózes: Univerzum (versek) ára ... K 5—
Gülloume Apollinaire: Kubizmus című festészeti tanulmány, ára ... K 2-50
Hevesy Iván: Tanulmány a futurizmusról, kubizmusról és expressionizmusról 45 reprodukcióval, ára ... K 14—

Die AKTION könyvei;

- Eine Anthologie** (1914–16) ára
 kötve ... K 8-60
Jüngste tschechische Lyrik ára
 kötve ... K 8-60
Gottfried Benn: Fleisch (versek) ára
 kötve ... K 8-60
Theodor Däubler: Der Hahn (versek) ára kötve ... K 8-60
Franz Jung: Opferung (regény) ára
 kötve ... K 8-60
Ferdinand Hardekopf: Lesestücke, ára
 kötve ... K 5-80
Carl Einstein: Anmerkungen
 ára ... K 5-80
Ludwig Rubiner: Der Mensch in der Mitte ára ... K 7-20
Alexander Herzen: Erinnerungen. Két kötet ára ... K 30—
Der Rote Hahn (könyvsorozat 1–12 számig) Tolstoj, Bäumer, Dohm, Viktor Hugó, Otten, Sternheim, Ferdinand Lassalle, Mehring stb. verseiből és tanulmányaiból. Füzetenként ... K 2-50

Der STURM könyvei;

- Herwart Walden:** Tanz der Töne (kotta) ára ... K 6-60
Herwart Walden: Einblick in Kunst (64 reprodukcióval) ára ... K 11—
Herwart Walden: Gesammelte Schriften, ára ... K 5-50
August Stramm: Du (szerelmversek) ára ... K 6-60
Paul Scheerbart: Glasarchitectur (tanulmányok) ára ... K 4-40
Peter Baum: Schützengrabenverse, ára ... K 6-60
Adolf Knoblauch: Die schwarze Fahn, (regény) ára ... K 4-40
Hermann Essig: Überteufel (dráma), ára ... K 5-50
Hermann Essig: Wetterfrosch (elbeszélés) ára ... K 5-50
Sturm-Bücher (sorozat 1–14. sz.ig):
August Stramm kis drámái, **Lothar Schreyer**, **Peter Baum**, **Aage von Kohl**, **Adolf Behne** stb. munkái, füzetenként ... K 2—
Sturm-levelezőlapok a legújabb francia, angol, orosz, német, spanyol és olasz művészek képeinek és szobrainak reprodukcióival, ára darabonként K —50
 Az egész sorozat 75 darabból áll.

Megjelenés dátuma 1919. május 15. — A lap minden cikkéért a szerző felel.

Felelős szerkesztő: **KASSÁK LAJOS.**

Nyomatott Hunnia-nyomda, Budapest, V., Csáky-utca 49.